

NAZAN BEKİROĞLU'NUN ROMANLARINDA KARMAŞIK FİİLLER

Mensure AŞCI*

Öz

Türkiye Türkçesinde bir kavramı karşılamak için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemler içerisinde en sık karşılaşılanlardan biri ise *birleştirme yöntemi*dir. Birleştirme yöntemi içerisinde yer alan *birleşik fiiller*, Türkçenin yapısı gereği olmazsa olmaz birleşiklerdendir. Birleşik fiiller yapı, anlam ve söz dizimi açısından farklı kategorilerde ele alınıp değerlendirilmiştir. Bu birleşikler genellikle, bir isim unsuru ve yardımcı fiilin (*et-, ol-, kıl-, eyle-, yap-, bulun-* vb.) bir araya gelmesiyle meydana gelen birleşik fiiller, bir fiil unsuru ile zarf fiil eklerinin (*-A, -I, -U, -Ip, -Up*) yardımcı fiillerle bir araya gelmesiyle oluşturulan birleşik fiiller (*tasvir fiilleri veya betimleyici fiiller*) ve bir yanı isim unsuru bir yanı asıl fiil olan birleşik fiiller (*anlamca kaynaşmış veya deyimleşmiş birleşik fiiller*) olmak üzere gruplar ayrılmışlardır. Bu çalışmanın konusu olan bir isim unsuru (*sıfat-fiil*) + yardımcı fiilden oluşan birleşik fiil yapıları gramer kitaplarında asıl yardımcı fiille oluşan birleşik fiiller veya bir isim unsuru ile yardımcı fiilin birleşiminden oluşan birleşik fiiller başlığı altında incelenmiş, çoğu araştırmacı tarafından ayrı bir sınıflandırmaya gidilmemiş ve bu alt kategoriler içerisinde *karmaşık fiiller* (*mudil fiiller, katışık fiiller*) şeklinde tanımlanmıştır. Karmaşık fiil yapısındaki birleşik fiiller fiil kök ve gövdelerine farklı zaman ifade eden sıfat fiillerin gelmesiyle, *ol-* ve az da olsa *bulun-* yardımcı fiilleriyle birleşerek oluşturulan birleşik fiillerdir. Bu yapıda yardımcı fiil olarak kullanılan *ol-* fiili sıfat-fiildeki oluş ve kılışın zamanını ve tarzını anlatan birleşikler meydana getirir. Bu tür fiillerde verilmek istenen esas anlam birleşik fiil üzerindedir. Karmaşık fiiller *ol-* ve *bulun-* yardımcı fiillerinden önce gelen sıfat fiillerin belirtmiş oldukları zamana ve edinmiş oldukları işlevlere göre *öncelik, alışkanlık, niyet fiilleri* olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmada, son dönem Türk edebiyatının güçlü kalemi Nazan Bekiroğlu'nun dört romanında (*Kehribar Geçidi, Nar Ağacı, Cümle Kapısı, Lâ: Son Hecesi*) geçen karmaşık fiiller incelenmiştir. Bekiroğlu'nun romanlarının seçilmesi, onun Türkçeyi kullanma gücü ve karmaşık fiillere eserlerinde sıklıkla yer vermesindedir. Giriş bölümünde karmaşık fiiller hakkında bilgiler verilmiş, sonrasında bu konu ile ilgili yapılan çalışmalara literatür taraması bölümünde değinilmiştir. Bekiroğlu'nun seçilen dört eserindeki karmaşık fiiller tespit edilmiş, bağlamdan hareketle yapı, anlam özelliklerine ve söz dizimi içerisindeki işlevlerine göre sınıflandırılmıştır. Sonuç bölümünde tespit edilen karmaşık fiillerin dikkat çeken özellikleri maddeler hâlinde gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk dil bilgisi, birleşikler, birleşik fiiller, karmaşık fiiller, Nazan Bekiroğlu

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Türkçe Öğretimi. Konya / Türkiye. mensuuascii@gmail.com ORCID: 0000-0002-3938-4828.

COMPLEX VERBS IN NAZAN BEKİROĞLU'S NOVELS

Abstract

Various methods are used to express a concept in Turkish. One of the most frequently encountered methods is the compounding method. Compound verbs included in the compounding method are indispensable compounds due to the structure of Turkish. Compound verbs have been considered and evaluated in different categories in terms of structure, meaning and syntax. These compounds are generally divided into groups as compound verbs formed by the combination of a noun element and an auxiliary verb (*et-, ol-, kıl-, eyle-, yap-, bulun-* etc.), compound verbs formed by the combination of a verb element and adverbial verb suffixes (*-A, -I, -U, -Ip, -Up*) with auxiliary verbs (*descriptive verbs or descriptive verbs*) and compound verbs with one side being a noun element and the other side being the main verb (*compound verbs that are fused in meaning or idioms*). The subject of this study, compound verb structures consisting of a noun element (*adjective-verb*) + auxiliary verb, have been examined in grammar books under the title of compound verbs formed with the main auxiliary verb or compound verbs formed by the combination of a noun element and auxiliary verb. Most researchers have not made a separate classification and have defined them as complex verbs (*multi-verbs, mixed verbs*) within these subcategories. Compound verbs in complex verb structure are compound verbs formed by adding adjective verbs expressing different time to the verb roots and stems, and by combining with the auxiliary verbs *ol-* and, to a lesser extent, *bulun-*. In this structure, the verb *ol-* used as an auxiliary verb creates compounds that describe the time and style of formation and action in the adjective-verb. The main meaning intended to be given in such verbs is on the compound verb. Complex verbs are classified as priority, habit, intention verbs according to the time and functions that the adjective verbs that come before the auxiliary verbs *ol-* and *bulun-* indicate. In this study, complex verbs in four novels (*Kehribar Geçidi, Nar Ağacı, Cuma Kapısı, Lâ: Son Hecesi*) of Nazan Bekiroğlu, a powerful pen of recent Turkish literature, were examined. The selection of Bekiroğlu's novels is due to her power of using Turkish and the frequent use of complex verbs in her works. In the introduction section, information about complex verbs is given, and then the studies conducted on this subject are mentioned in the literature review section. Complex verbs in Bekiroğlu's four selected works are identified, and these compounds were classified according to their structural and semantic features based on context. In the conclusion section, the striking features of the complex verbs identified are listed.

Keywords: Turkish grammar, compounds, compound verbs, complex verbs, Nazan Bekiroğlu

Giriş

Türkçede kavram karşılama yöntemlerinin başında gelen ve en çok kullanılanlarından biri olan birleştirme yöntemiyle oluşturulan birleşik fiiller, gramer kitaplarında yapı, anlam ve söz dizimi açısından farklı kategorilerde ele alınmıştır. Birleşik fiiller gramer kitaplarında genellikle, bir isim unsuru ve yardımcı fiilin (*et-, ol-, kıl-, eyle-, yap-, bulun-*) bir araya gelmesiyle meydana gelen birleşik fiiller ve bir fiil unsuru ile zarf fiil eklerinin (*-A, -I, -U, -Ip, -Up*) yardımcı fiillerle bir araya gelmesiyle oluşturulan birleşik fiiller (Tasvir fiilleri veya betimleyici fiiller) ve bir yanı isim unsuru bir yanı asıl fiil olan birleşik fiiller (anlamca kaynaşmış veya deyimleşmiş birleşik fiiller) olmak üzere sınıflandırmaya tabi tutulmuşlardır. Bunun yanı sıra isim-fiil + yardımcı fiil ve sıfat-fiil + yardımcı fiilin birleşmesiyle meydana gelen birleşik fiiller hakkında yeterince çalışma yapılmamıştır.

Çalışmamızın konusu olan bir isim unsuru (sıfat-fiil) + yardımcı fiilden oluşan birleşik fiil yapıları dil bilgisi kitaplarında asıl yardımcı fiille oluşan birleşik fiiller veya bir isim unsuru ile yardımcı fiilin birleşiminden oluşan birleşik fiiller başlığı altında incelenmiş, çoğu araştırmacı tarafından ayrı bir sınıflandırmaya gidilmemiş ve bu alt kategoriler içerisinde *karmaşık fiiller* (*mudil fiiller, katışık fiiller*) şeklinde tanımlanmıştır.

Karmaşık fiil yapısındaki birleşik fiiller, fiil kök ve gövdelerine farklı zaman ifade eden sıfat-fiillerin gelmesiyle, *ol-* ve az da olsa *bulun-* yardımcı fiilleriyle oluşturulan birleşik fiillerdir. Bu yapıda yardımcı fiil olarak kullanılan *ol-* fiili sıfat-fiildeki oluş ve kılışın zamanını ve tarzını anlatan birleşikler meydana getirir. Bu tür fiillerde verilmek istenen esas anlam birleşik fiil üzerindedir. Karmaşık fiiller *ol-* ve *bulun-* yardımcı fiillerinden önce gelen sıfat-fiillerin belirtmiş oldukları zamana ve edinmiş oldukları işlevlere göre *öncelik, alışkanlık, niyet fiilleri* şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma dil bilgisi kitaplarında farklılık göstermektedir (*öncelik, başlama, niyet fiilleri* veya *başlama, bitirme, davranma fiilleri* vb). Bu sınıflandırmalara göre *öncelik fiilleri* *-mİş /-mUş ol-* veya *bulun-;* *alışkanlık fiilleri* *-Ar / -Ur / -Ir ol-* veya *bulun-, -mAz ol-;* *niyet fiilleri* *-AcAk ol-, -IcI / -UcU ol-, -msAr ol-, -AsI ol-, AsI gel-, -yor ol-* ve *-mAktA ol-* yapılarıyla oluşturulmaktadır.

1.Amaç ve Kapsam

Bu çalışmanın amacı, son dönem Türk edebiyatının güçlü kalemlerinden bir olan Nazan Bekiroğlu'nun dört romanından hareketle, Türkiye Türkçesinde kullanılan karmaşık fiillerin bağlam esas alınarak yapısal ve anlamsal incelemesini yaparak söz konusu fiillerin dil bilgisel statülerini, işlevlerini göstermektir. Ayrıca bu yapıların söz dizimsel işlevleri de gösterilmiştir. Çalışmanın kapsamı Nazan Bekiroğlu'nun *Kehribar Geçidi, Nar Ağacı, Cümle Kapısı, Lâ: Son Hecesi* adlı eserleriyle sınırlandırılmıştır.

2.Literatür Taraması

Türkiye Türkçesinde karmaşık fiillerle ilgili yapılan araştırmalar ve araştırmalarla ilgili bilgiler aşağıda yayın tarihine göre sıralanmıştır.

Banguoğlu karmaşık fiilleri, iki fiilden oluşan birleşik fiiller bahsinde ayrı bir kategoride inceler ve karmaşık fiilleri *öncelik fiilleri* (*bitmiş ol-, bağlanmış bulun- vb.*), *başlama fiilleri* (*utanır ol-, gelir ol- vb.*) ve *niyet fiilleri* (*gidecek ol-, kalkacak ol- vb.*) olmak üzere üç grupta sınıflandırmıştır (1979: 152-153).

Deny, hareketi betimleyen birleşik fiilleri karmaşık fiiller ve mürekkep fiiller şeklinde iki grupta inceledikten sonra karmaşık fiilleri ikincisinin yardımcı fiil olarak kullanıldığı küme yapısındaki fiiller olarak tanımlayıp bu fiillere *karmaşık* “*complexe*” veya *yerindelik* “*périphrastique*” adının verildiğini söylemiştir. Deny *ol-* yardımcı fiiliyle yapılan karmaşık fiilleri, *başlayışlı manzaralı, nakli öncelenik manzaralı, niyetli manzara ve süremli manzara* olmak üzere dört alt başlıkta incelemiştir (*yazmış ol-, sevecek ol-, unutmış ol-, kalkamaz ol- vb.*) (1941: 465-475).

Göğüş, karmaşık fiilleri “*katışık fiiller*” diye adlandırmıştır. Söz konusu fiilleri ise *başlama* (*-r ol-*), *bitirme* (*-mİş ol-*) ve *davranma* (*-AcAk ol-*) fiilleri başlığı altında üç gruba ayırıp incelemiştir (1963: 257-258).

Ergin, karmaşık fiilleri, “isimle birleşik yapan yardımcı fiiller” ve “fiille birleşik yapan yardımcı fiiller” başlığı içinde değerlendirmiş ve bu fiilleri “isimle birleşik yapan yardımcı fiiller” bahsinde ele almıştır. Birleşigi oluşturan isim unsurunun isim soylu bir kelime olduğunu ya da bir partisip olduğunu söylemiştir. Bu gruptaki birleşiklerin isim unsurundan sonra *et-*, *ol-*, *eyle-*, *yap-* ve *bulun-* fiilleriyle kullanılarak meydana getirdiğini belirtip karmaşık fiilleri de içine alan örnekleri sıralamıştır (*almış ol-*, *gezer ol-*, *yapmış bulun-* vb.). (1983: 364-366).

Gülsevin birleşik yapılarda kullanılan *i-* (<*er-*) fiilinin, Eski Türkçede “*ol-*” anlamında kullanılmasının yanı sıra hâlen günümüzde “*ne idüğü belirsiz adam*” tabirinde, “*ol-*” anlamını sürdürdüğünü dile getirmektedir. Bu fiilin (*er-> ir-> i-*), Türkçenin bilinen bütün devrelerinde ekler gibi işlevi olan bir morfem olarak kullanıldığını, diğer fiiller gibi anlamlı bir morfem özelliği göstermediğini belirtmektedir. Gülsevin ayrıca, *ol-* fiili için de tıpkı “*i-*” fiili gibi yardımcı fiil işlevine sahip bir morfem olduğunu belirtir. Türkiye Türkçesinde “*ol-*” fiilinin de “*i-*” fiiline benzer işlevsel bir morfem olarak kullanıldığını ve Türkçe dil bilgisinin “haber ve tasarlama kiplerinin birleşik çekimlerinde” *ol-* fiili ile çekimlenen yapıların da alınması gerektiğini ifade etmektedir (2000: 219-220).

Savran, sıfat-fiil eki olarak kabul ettiği bu eklerin *ol-* fiiliyle birlikte çok fazla çekimli hâlde kullanıldığını vurgulamaktadır. “*Ol-* yardımcı fiiliyle oluşturulan bu birleşiklerde sıfat-fiil olan isim ögesinin, görülen geçmiş zaman eki dışında, diğer bütün zaman eklerini alarak çekimlendiklerini belirtmektedir (2001: 140).

Korkmaz, birleşik fiilleri yapı ve anlamsal açıdan “bir yanı isim bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller, bir yanı sıfat-fiil bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller (karmaşık fiiller-complex verbs), bir yanı zarf-fiil bir yanı fiil olan birleşik fiiller (tasvir fiilleri) ve anlam kaymasına uğramış ve deyimleşmiş olan birleşik fiiller” şeklinde dört grupta incelemiştir (2003: 791-857). Korkmaz, karmaşık fiilleri ayrı bir kategoride değerlendirmiş ve bu yapıdaki fiilleri *ol-* yardımcı fiiliyle birleşen isim unsuru sıfat-fiil olan birleşikler (complex verb) olarak göstermiş; almış oldukları sıfat-fiil eklerine bağlı olarak bulundukları zamana ve fonksiyonlarına göre *öncelik* (-*mİş* /-*mUş ol-*), *niyet* (-*AcAk ol-*, -*IcI* / -*UcU ol-*, -*AsI ol-*, -*msAr ol-*) ve *alışkanlık* (-*Ar* / -*Ir* / -*Ur ol-*, *mAz ol-*), fiilleri şeklinde sınıflandırmıştır (2003: 801-811).

Karahan, birleşik fiilleri “a. bir hareketi karşılayan birleşik fiiller, b. bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller” şeklinde iki gruba ayırmış, bir hareketi karşılayan birleşik fiilleri bir isim unsuru ve ana yardımcı fiillerle (*et-*, *ol-*, *yap-*, *kıl-*, *eyle-*, *bulun-*) kurulan birleşik fiiller ve diğer fiillerle kurulan (*yol al-*, *para ye-*, *şehit düş-*, *kan kustur-*, *el koy-* vb.) birleşik fiiller olmak üzere sınıflandırmıştır. Karmaşık fiilleri de bir hareketi karşılayan asıl yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller kategorisinde incelemiştir. Karmaşık fiili meydana getiren isim unsurunun bazen sıfat-fiil olduğunu ve bu sıfat-fiillerin *ol-* ya da *bulun-* yardımcı fiilleriyle birleştiğini dile getirmiştir. Bunlardan *ol-* yardımcı fiiliyle birleşen -*mİş* ekli sıfat-fiillerin tamamlanmış bir hareketi, -*Ir* / -*Ar* ekli sıfat-fiillerin devam etmekte olan bir hareketi, -*AcAk* ekli sıfat-fiillerin niyet ifade eden bir hareketi ve -*yor* ekli sıfat-fiillerin de yakın geçmişte ortaya çıkan veya devam etmekte olan bir hareketi ifade ettiğini belirtmiştir (*konusacak ol-*, *tamamlanmış ol-*, *gidiyor ol-*, *bakar ol-* vb.) (2004: 74-75).

Demir de tıpkı Ediskun gibi karmaşık fiilleri kılınış ve görünüş özelliklerine göre “*başlama, bitirme ve davranma fiilleri*” şeklinde sınıflandırmıştır (2006:350-354).

Özmen konuyla ilgili çalışmasında karmaşık fiilleri, *ol-* fiilinin sıfat-fiil kökenli kip eklerinin üzerine gelerek görünüş özelliği olan ve *ol-* anlamının ağır bastığı birleşik fiil çekimleri meydana getirdiğini belirtmiştir (2007:1417). Özmen, *ol-* fiilinin üzerine geldiği eklerin sıfat-fiil eki mi yoksa kip eki mi olması gerektiği ile ilgili olarak ise bu birleşiklerde hem yapının hem de söz diziminin önemli olduğunu söylemiştir. *Ol-* fiiliyle birleşen -*ar/-er*, -*maz/-mez*, -*acak/-ecek*, -*mış/-miş*, -*yor* eklerinin sıfat-fiil eki olarak kabul edildiğinde, birleşiklerin cümlelerin özne dışındaki bütün unsurlarının yüklem içerisinde yer alması sonucunu ortaya çıkardığını dile getirmiştir. Sıfat-fiil eklerinin kip eki olarak kabul edildiği durumlarda ise sadece üst üste gelen iki fiil şeklinin yüklem olduğunu vurgulamıştır (2007: 1424-1425).

Ergöneç Akbaba, fiilimsilerle meydana getirilen birleşik fiilleri ayrı başlık altında incelemiş ve Türkiye Türkçesinde bir fiilimsi ile yardımcı fiilden oluşan birleşik fiilleri, yapı özellikleri

itibarıyla üç grupta ele almıştır. Bu fiilleri, *zarf-fiillerle kurulan birleşik fiiller*, *sıfat-fiillerle kurulan birleşik fiiller*, *isim-fiillerle kurulan birleşik fiiller* olmak üzere sınıflandırmıştır (2007: 92).

Ediskun, karmaşık fiillerin kılını ve görünüş özelliklerine vurgu yaparak bu fiilleri *başlama*, *bitirme*, *davranma* şeklinde üç gruba ayırmıştır (2010: 239-243).

Eker, birleşik fiilleri üç gruba ayırmış ve incelemiştir: *tasvirî eylemler*, *adla yapılan birleşik eylemler*, *diğer birleşik eylemler* (2010: 411-412).

Alibekiroğlu, özel fiiller olarak tanıdığı fiilleri (*başta i-*, *ol-*, *-dIr*, / *-dUr*, *tIr-* / *tUr-* olmak üzere *et-*, *eyle-*, *kıl-*.) asıl fiillerden ayıran özelliklerini sıraladıktan sonra bu fiillerin Türkçede bildirme, birleşik kipler ve birleşik fiil yapılarında kullanılan temel birimler olduğunu vurgulamıştır. Özel fiillerin dilde yardımcı sözcüklere dönüşmelerinin nedenini ise dilbilgiselleşme süreci yaşamalarına bağlamıştır. Asıl biçimbirimlerin yardımcı biçimbirimlere dönüşme aşamalarında anlamsızlaşma, kategorisizleşme ve erozyon gibi süreçleri yaşadığını belirterek Türkçenin özel fiillerinden *et-*, *eyle-*, *kıl-* yardımcı fiillerinin yalnızca “anlamsızlaşma” basamağını yaşamışken; *i-*, *-dIr* ve *ol-* fiillerinin bütün basamakları yaşadığını ifade etmiştir. (2015: 203).

Çelikel, diğer araştırmacılardan farklı olarak karmaşık fiilleri zaman, kip, kiplik, kılını, görünüş özelliklerine göre *öncelik*, *alışkanlık*, *niyet fiilleri* olarak sınıflandırmıştır. Karmaşık fiillere, esas fiile eklenen *-yor ol-*, *-mAktA ol-*, *-mAktA bulun-*, *-An ol-*, *-DIğI ol-* yapılarıyla meydana getirilen birleşikleri de eklemiş ve bu yapıda oluşturulan fiillere *süreklilik fiilleri* adını vererek sınıflandırmaya dördüncü bir başlık ilave etmiştir (2016: 4-5).

Aktan, birleşik fiilleri dört grupta ele almıştır. Karmaşık fiilleri ayrı bir başlık altında inceleyen Aktan bu yapıdaki fiillerin farklı zaman kalıbı içindeki sıfat-fiillerin *ol-* yardımcı fiiliyle birleşmesinden meydana geldiğini belirtmiş; esas fiile *-mIş ol-*, *-Ir ol-*, *-mAz ol-*, *-(I)yor ol-*, *-AcAk ol-*, *-IcI ol-*, *-AsI ol-*, *(I)msAr ol-* sıfat-fiil ekleri getirilerek birleşik fiil oluşturulduğunu ifade etmiştir. *-mIş ol-* yapısının birleşiklerin içinde bulunduğu zamandan daha önce gerçekleşmiş bir oluşu anlattığını; *-Ir / -mAz ol-* yapısının bir oluşun geçmişte, şimdi veya gelecekte “alışkanlık” hâlinde sürdüğünü ya da süreceğini gösterdiğini; *-(I)yor ol-* yapısında oluşan birleşiklerin geçmişe değil şimdiki zamana yönelmiş bir sürekliliği ifade ettiğini; *-AcAk ol-*, *-IcI ol-*, *-AsI ol-*, *-(I)msAr ol-* sıfat-fiilleriyle oluşan birleşiklerin de oluş ve kılışı anlatan niyet hâlinde olduklarını belirtmiştir (2016: 48).

Karaağaç, birleşik fiilleri iki gruba ayırdıktan sonra *isim + yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller* bahsinde isim unsurunun tek başına bir isimden oluşabileceği gibi isim gibi görev yapan bir söz öbeği veya fiilimsiden de meydana gelebileceğini söylemiştir. Karmaşık fiillere *gidecek ol-*, *vermiş bulun-*, *konusmaz ol-*, *gider ol-* gibi örnekleri vererek bu yapıdaki birleşiklerde sadece bir olumsuzluk belirtisi olması gerektiğini vurgulamıştır. Olumsuzluk yapısının da isim-fiilin olumsuz oluşuyla ya da yardımcı fiilin olumsuzluk eki almasıyla gerçekleştiğini ifade etmiştir (*gelmiş olmama-*, *gelmemiş ol- vb.*) (2017: 190-192).

Delice, birleşik fiilleri *bir yardımcı fiille kurulan fiil öbekleri* ve *asıl fiil ile kurulan fiil öbekleri* olmak üzere iki gruba ayırıp bir yardımcı fiille kurulan fiil öbeklerini *yabancı isim + yardımcı fiil yapısında olanlar*, *asıl fiil / kiplik eki + asıl fiil = yardımcı fiil yapısında olanlar* şeklinde alt gruplara ayırmıştır. *Asıl fiil / kiplik eki + asıl fiil = yardımcı fiil yapısında kurulan birleşik fiillerde fiil* öbeklerindeki kip göstergesinin ikinci fiilin üzerinde olduğunu fakat bu yapıda asıl fiilin üzerine de yine kip eki gelebildiğini söylemiştir. Asıl fiile gelen eklerin aslında kipi değil bir kılını ifade eden *başlama*, *süreklilik* ve *bitiş* anlamı gösterdiğini vurgulamıştır (“*gidecek oldum*” örneğinde *-AcAk başlama*, *-DI geçmiş zaman*; “*söylemiş bulundum*” örneğinde *-mIş bitmişlik*, *-DI geçmiş zaman işlevinde kullanıldığını belirtmektedir*, der). Asıl fiilin bir kip eki aldığı durumlarda yardımcı fiil olarak yalnızca *ol-* ve *bulun-* fiillerinin kullanıldığını (*söylemiş bulun-*, *yakulmaz ol- vb.*); *-mIş ol-* yapısında eylemin bittiğini, *-r / -Ar ol-* yapısında eylemin sürdüğünü, *-AcAk ol-* yapısında eylemin sonlanmaya yakın olduğunu ve *-yor ol-* yapısında ise eylemin yakınlarda bittiğini veya sürdüğünü dile getirmiştir (2018: 29-30).

Karaca, *ol-* yardımcı fiilin isimlerle birleşerek birleşik fiil oluşturduğunu söyleyip isim + yardımcı fiil şeklinde meydana gelen yapılarıdaki isim unsurunun *-AcAk*, *-mIş*, *-r*, *-Ar / -mAz* sıfat-fiil eklerini almış asıl fiil olabileceği gibi, *-AcAk*, *-mIş*, *-r*, *-Ar / -mAz*, *-yor*, *-mAktA* ve *-DI* haber ve

tasarlama eklerini almış bir yargı adı da olabileceğini ifade etmiştir. İlâveten Türkiye Türkçesinde *ol-* ile yapılan eş yapılı iki birleşik fiil biçiminin bulunduğunu, bunlardan birinin ana fiili sıfat-fiil eki almış birleşik fiil, diğerinin ana fiili kip / zaman eki almış birleşik fiil olduğunu söylemiştir. Araştırmacıların bazılarının bu fiillerdeki ekleri sıfat-fiil eki, bazılarının ise kip / zaman eki kabul ettiğini belirtmiştir. Ayrıca eklerin işlevleri, şekil bilgisi ve sözdizimsel ilkeler göz önüne alındığında, ana fiil + kip / zaman eki / *ol-* yapısındaki kip / zaman ekinin şahıs çekimi, zaman, yargı gibi birçok açıdan ‘tam ve bağımsız bir kip anlatımı’ taşımadığını da vurgulamıştır. Kip / zaman eki almış olan ana fiilin, adlandırılmış yargı olup birleşik fiilin isim unsuru olarak kullanıldığını söyledikten sonra ana fiildeki eklerin tamamen sıfat-fiil eki olarak kabul edilemeyeceği gibi kip / zaman eki olarak da kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. Kip / zaman eki almış ana fiilin, bitmiş bir yargıyı ifade etmediğini *ol-* fiiline bağlı bir yargı olduğunu dile getirmiştir. *-AcAk, -mİş, -r, -Ar / -mAz, -yor, -mAktA* ve *-DI* kip/zaman eklerinin, eklendikleri biçimbirimle birlikte oluşturulan birleşiklerin çekim adı olarak kullanıldığını söyleyip bu eklerle meydana gelen birleşik fiillerin, isimlerle kurulan birleşik fiiller kategorisinde ele alınması gerektiğini belirtmiştir (2019: 96).

Özkan ve Sevinçli birleşik fiilleri *isim + yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller ve fiil + zarf-fiil + yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller* olarak iki gruba ayırmış, sıfat-fiillerle kurulan birleşik fiillerin *ol-* ve *bulun-* yardımcı fiilleriyle birleşerek birleşikler oluşturduğunu ifade etmiştir. Sıfat-fiil eki almış olan yapının bir isim unsuru oluşturduğunu da söylemiştir. Buradaki isim unsuru olarak Türkçe bir kelime olmasının yanı sıra yabancı dilden dilimize girmiş olan pek çok kelimenin de kullanılabileceğini ifade etmiştir. Bu yapıdaki birleşiklere *aratar ol-, görünmez ol-, yüklenmiş ol-, başarmış ol-, kazanmış bulun-, almış bulun-, hastalanmış ol-, görmüş bulun-* vb. örnekleri vermiştir (2019: 68).

Böler, birleşik fiilleri altı başlık altında değerlendirmiş ve karmaşık fiilleri ayrı bir başlıkta ele almıştır. Zaman ifadeli sıfat-fiillerin *ol-* ve *bulun-* yardımcı fiilleriyle birleşmesi sonucunda karmaşık fiilleri oluşturduğunu söyleyip bazı araştırmacıların bu fiilleri çekimli fiillerle kurulan birleşik fiiller başlığı altında ele aldığını ve çekimli fiil + çekimli *ol-* fiili yapısında oluşan bu birleşik fiilleri bu şekilde adlandırmanın doğru olacağını vurgulamıştır (2019: 152).

Özkan, Toker ve Aşçı birleşik fiilleri dört gruba ayırmış ve incelemişlerdir. Karmaşık fiiller için ayrı bir sınıflandırma yapılmadığını, karmaşık fiillerin fiil kök ve gövdelerine gelen zaman kalıbı içindeki sıfat-fiillerin *ol-* yardımcı fiiliyle birleşmesinden meydana geldiğini söylemişlerdir. Bu birleşiklerin sıfat-fiildeki oluş ve kılışın zamanı ve tarzıyla ilgili özellik taşıyan birleşikler oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Karmaşık fiilleri Deny ve Korkmaz’ın sınıflandırmasına bağlı olarak *öncelik, niyet ve alışkanlık fiilleri* şeklinde ele almışlardır (2020: 80).

Özkan makalesinde, karmaşık fiillerde *ol-* yardımcı fiilinin fiil çekimine girerek kullanılabilemesinin yanı sıra fiil çekimine girmeden *isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil ekleri* ile genişletilerek de kullanıldığını ifade etmiştir (2013: 23).

2.İnceleme

Araştırmacıların farklı adlandırmalarla ele aldığı karmaşık fiiller, genel olarak birleşik fiiller bahsinde incelenmiş ve son yıllarda karmaşık fiillerle ilgili yeni çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Karmaşık fiillerin birleşik fiil olarak kabul edilmesinde ele alınan hususlar değerlendirildiğinde sıfat-fiildeki oluş ve kılışın zamanı ve tarzıyla ilgili özellik taşıyan birleşikler oluşturduğunu söyleyebiliriz. İsim unsurunda bulunan hareketin zamanını ifade eden sıfat-fiil eklerini alarak *ol-, bulun- veya gel-* fiiliyle kalıplaşmış ve kaynaşmış olması, araya herhangi bir sözcük ya da sözcük öbeğinin girememesi (bağlaç ve edatlar hariç), bu yapının birleşik fiil olarak kabul görmesini sağlamıştır. Karmaşık fiillerde isim unsurundaki ekin sıfat-fiil mi yoksa kip eki mi olduğu konusu da tartışmalı bir durumdur. Araştırmacıların bazıları bu fiillerdeki ekleri sıfat-fiil, bazıları kip / zaman ekleri olarak kabul etmiştir. Bazıları ise kip veya zaman eki almış olan ana fiilin, adlandırılmış yargı olup bu yapının isim unsurunda kullanıldığını belirterek ana fiildeki eklerin bütünüyle sıfat-fiil ekleri olarak kabul edilemeyeceği gibi kip / zaman ekleri olarak da kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. Bu eklerin kip / zaman eki mi yoksa sıfat-fiil eki mi olduğu noktasında yapıyı oluşturan eklerin işlevlerini, yapısını ve söz dizimsel özelliklerini bir bütün olarak değerlendirmek gerektiği vurgulanmıştır.

Karmaşık fiillerde ana fiilin almış olduğu ek, her zaman kip ve zaman ifadeli olarak kullanılmamaktadır. Bu ekler, diğer birleşik yapılarda olduğu gibi hareketin oluşuna ve kılınışına göndermelerde bulunurlar. Ekler, şekil, yapı ve söz dizimsel bağlamda bazen yapı içerisinde zaman ifade ederken, bazen görünüş ve kipliğe işaret edebilir. Bu kullanımların özellikle söz dizimi içerisinde bulunan durumlara bağlı olarak değişebileceği unutulmamalıdır.

Bu fiiller az da olsa birden fazla sıfat-fiille oluşabilir. Bu durumda sıfat-fiiller araya bağlaç alırlar (*uyuyacakmış gibi ol- vb.*). Yapıyı oluştururken kullanılan *ol-* ve *bulun-* yardımcı fiilleri üzerine her türden kip ekini alabilmektedir. Bu durumda cümlede genellikle yüklem görevinde kullanılırlar. Ancak *ol-* ve *bulun-* yardımcı fiilleri kip eklerinden başka mastar, sıfat-fiil veya zarf-fiil eklerini almakla birlikte bu eklerden sonra isim işletme eklerini de alabilirler. Bu durumlarda ise cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf görevinde kullanılırlar.

Söz konusu karmaşık fiiller, eylemin gerçekleşme zamanını değiştirme özelliğine sahiptir. Örneğin “*Merve okuyacak.*” cümlesinde eylemin konuşma anından sonraki bir zamanı belirttiği görülmektedir. “*Merve yarın sabah kitabı okumuş olacak.*” örneğinde ise eyleminin zamanı konuşma anına göre değil, yarın sabah ile ifade edilen ikinci bir yönelim noktasına işaret etmektedir. İsim unsurunda kullanılan sıfat-fiil eki eyleme yönelik zamanı değiştirmiş ve göreceli bir zaman elde etmeye yaramıştır. İlaveten karmaşık fiiller, bağlamda kullanıldığı durumlara bağlı olarak geçmişe ya da geleceğe dönük süreklilik gibi farklı zaman ifadelerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ana fiildeki sıfat-fiil ekleri bir harekete bağlı kılınışı ve oluşu anlattıkları için tamamen kip ve zaman ifadeli olarak kullanılmaz. Karmaşık fiillerde kip ve zaman unsuru tam olarak yardımcı fiil üzerinde bulunur.

Karmaşık fiillerin olumsuz ve soru biçimleri de oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Fiillerin olumsuz şekillerini meydana getirirken isim unsuru oluşturan sözcük ya da yardımcı fiiller olumsuzluk ekini alabilir (*görmemiş ol- / görmüş olmama- vb.*). Bazı araştırmacılar karmaşık fiillerin olumsuz şekillerinde olumsuzluk ekinin sıfat-fiilden veya yardımcı fiilden sadece birinde kullanılabileceğini belirtmiştir. Ancak olumsuzluk ekinin hem isim unsuru üzerinde hem de *ol-* veya *bulun-* yardımcı fiillerinde kullanıldığı örnekler de mevcuttur (*Bu yazıyı görmemiş olamazsın, Bunu düşünmemiş olamazsın vb.*). İki unsurun da olumsuzluk eki aldığı durumlar genellikle yardımcı fiilin yeterli fiilin olumsuz çekimiyle kullanıldığı ve kesinlik, gereklilik, olasılık ifadesi içerdiği yapılarıdır.

Karmaşık fiillerin soru şeklinde soru edatı isim unsuru oluşturan yapıdan sonra veya yardımcı fiilin çekiminden sonra kullanılabilir (*Bilmez mi oldu? / Bilmez olur muyum? vb.*). Soru edatının kullanım yeri anlamsal farklılıklara neden olmaktadır.

Karmaşık fiiller çatı eklerini alarak da kullanılmaktadır. Çatı eklerini genellikle isim unsuru alır ve bu duruma bağlı olarak fiiller geçişli yahut geçişsiz olabilirler. Bu yapılarda isim unsurunun anlam bakımından çok yönlü ve etkili olmasından dolayı çatı ekleri isim unsuruna gelmektedir (*söylettirmiş ol-, yaptırmış ol-, sayılacak ol- vb.*).

Karmaşık fiillerde sıfat-fiil eki olarak kullanılan ekler zaman eklerinden oluşsa da bu birleşiklerde fiilin zamanını belirtmezler. Bu birleşiklerde kullanılan sıfat-fiiller genellikle farklı işlevlerde kullanılmış ve fiilin görünüş anlamını desteklemiştir. Asıl zaman ve kip anlamını, yardımcı fiil üzerinde taşımaktadır. Buna rağmen bazı örneklerde sıfat-fiil eklerinin de kip ve zaman anlamını taşıdığını söylemek mümkündür.

Karmaşık fiillerde yardımcı fiil olarak *ol-*, *bulun-* ve *gel-* fiilleri kullanılmaktadır. Bunlardan en yaygın kullanıma sahip olan yardımcı fiil *ol-* fiilidir. TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlük*'ünde *ol-* fiilinin yirmi beş farklı anlamına yer verilmiştir (2011:1798). *Ol-* fiilinin eylemi, hareketi, durumu, kılışı ve oluşu karşılaması fiilin anlamsal açıdan ne kadar zengin bir kullanıma sahip olduğunu açıkça göstermektedir.

Ol- fiili karmaşık fiil yapısında kullanıldığında anlam ve zaman açısından farklı görünüşe sahip birleşik fiiller meydana getirmeye yarar. Bu birleşik fiiller, *i-* fiilinin meydana getirdiği ve “birleşik zamanlı fiiller” ya da “fiillerin birleşik çekimleri” şeklinde tanımlanan birleşik fiil yapılarına benzetmekle birlikte anlamsal açıdan farklılıklar oluşturur. *Ol-* fiili karmaşık fiil yapısında kullanıldığında yardımcı fiil durumundadır ve yapıya ihtimal, tahmin, kesinlik, gereklilik gibi anlamlar katar.

Bulun- fiili TDK'nin güncel *Türkçe Sözlük*'ünde iki farklı anlamda kullanılmıştır: "1. Bulma işine konu olmak, 2. (-de) Herhangi bir durumda olmak, bir yerde olmak." (2011: 410). *Bulun-* fiili de tıpkı *ol-* fiili gibi karmaşık fiillerde yardımcı fiil olarak kullanılmaktadır. *Ol-* fiili kadar sık bir kullanıma sahip olmasa da özellikle öncelik fiillerini meydana getiren *-mİş / -mUş bulun-* yapısında karmaşık fiiller oluşturur. Ayrıca *-mAktA bulun-* yapısında süreklilik ifade eden karmaşık fiiller de oluşturur. Karmaşık fiil oluşumunda yardımcı fiil olarak yapıya bitirme, varsayım, çıkarım, ihtimal, şüphe, belirsizlik gibi anlamlar katar.

Gel- fiili TDK'nin güncel *Türkçe Sözlük*'ünde otuz altı farklı anlamda kullanılmıştır (2011: 924). *Gel-* fiili, *ol-* fiili gibi oldukça zengin ve geniş bir anlam alanına sahiptir. Karmaşık fiil kuruluşunda ise bu fiil yardımcı fiil olarak sadece *-AsI gel-* şeklinde kullanılmaktadır. Bu kullanımında yapıya niyet, istek, teşebbüs, pekiştirilmiş istek ve süreklilik gibi anlamlar katar.

Çalışmamızda Nazan Bekiroğlu'nun *Kehribar Geçidi*, *Nar Ağacı*, *Cümle Kapısı* ve *Lâ: Sonsuzluk Hecesi* eserlerinde yer alan karmaşık fiiller tespit edilmiş ve bu karmaşık fiillerin söz dizimi içerisinde hangi görevde kullanıldığı gösterilmiştir. Eserlerde tespit ettiğimiz karmaşık fiillerin sayısının oldukça fazla olmasından dolayı bu fiillerin sadece söz dizimi içerisindeki görevleri incelenmiş ve karmaşık fiilleri sınıflandırırken sıfat-fiil eklerinin hareketi ifade eden kılış ve oluşu, zamana bağlı olarak öncelik, niyet, alışkanlık ve süreklilik fiilleri olmak üzere dört grupta incelenmiştir. Öncelik fiillerini *-mİş ol-* / *-mUş ol-* ve *-mİş bulun-* / *-mUş bulun-*, niyet fiillerini *-AcAk ol-*, *-Icl/-UcU ol-*, *-AsI ol-*, *-AsI gel-*, alışkanlık fiillerini *-Ar ol-*, *-Ir/-Ur ol-*, *-mAz ol-*, süreklilik fiillerini *-yor ol-*, *-mAktA ol-*, *-mAktA bulun-*, *-An ol-*, *-DIĞI ol-* şeklinde alt gruplara ayrılmıştır. Bunlardan bazılarının taradığımız eserlerde kullanılmadığını belirtmek gerekmektedir. Romanlarda geçen karmaşık fiil örneklerinin çok fazla kullanılmasından dolayı tamamına yer verilmemiştir. Çalışmaya dâhil edilen örneklerin farklı kullanımlar olmasına özen gösterilmiştir.

Nazan Bekiroğlu doksanlı yıllardan itibaren Türk edebiyatında önemli eserler vererek adından söz ettirmiş; deneme, hikâye ve romanlarıyla pek çok başarılı esere imza atmış ve eserleri çoğu araştırmacının çalışmasına konu olmuş Türk edebiyatının önemli yazar ve akademisyenlerindendir. Kendine has bir üslubu olan yazar, eserlerinde farklı teknikler kullanmıştır. Postmodern edebiyatın etkileri yazarın eserlerinde belirgin bir şekilde görülmektedir. "*Nar Ağacı*, *Kehribar Geçidi*, *Lâ: Sonsuzluk Hecesi*, *Mücella*, *Mimoza Sürgünü*, *Mihrican Fırtınası*, *Kelime Defteri*, *Nun Masalları*, *Şair Nigar Hanım*, *Halide Edip Adivar*, *Mor Mürekkep*, *Yusuf İle Züleyha Kalbin Üzerinde Titreyen Hüzün*, *Mavi Lâle*, *İsimle Ateş Arasında*, *Cümle Kapısı*, *Cam Irmağı Taş Gemi*, *Yol Hali*, *Karınca İzleri-Hikmet Aksoy Kitabı*, *Yerli Yersiz Cümleler*" yazarın kaleme aldığı eserlerdir. Bekiroğlu'nun eserlerinin çeşitliliği, kendine has üslubu ve Türkçeyi kullanma gücü; bu çalışmanın onun eserleri baz alınarak oluşturulmasındaki temel nedendir.

2.1.Öncelik Fiilleri

Öncelik fiilleri, geçmiş zaman sıfat-fiil eklerinin (*-mİş / -mUş* ve *-DI*), *ol-* ve *bulun-* fiilleri ile birleşerek meydana getirdiği birleşik fiillerdir. Bu yapılar cümlede olumlu, olumsuz ve soru çekimleri ile kullanılmaktadır. Öncelik fiilleri, birleşik fiilin içinde bulunduğu zamandan daha önce gerçekleşmiş olan bir oluşu ve kılışı göstermektedir. Genellikle *-mİş / -mUş ol-* yapısıyla kurulan bu fiiller *-mİş / -mUş bulun-* şeklinde de birleşik fiiller oluşturur. Bu birleşik fiiller zaman, görünüş ve kip gibi kategorilerde ele alınmış, ancak yapının kiplik özelliklerine dil bilgisi çalışmalarında çok fazla yer verilmemiştir. Öncelik fiillerinde oluş ve kılış sıfat-fiil olarak kullanılan *-mİş / -mUş* eki üzerinde bulunmaktadır. Sıfat-fiil ekinde bulunan kılış ve oluş, *ol-* yardımcı fiilinin belirtmiş olduğu zamandan daha önce biten bir zamanı ifade etmektedir. İncelediğimiz eserlerde *-mİş / -mUş ol-* ve *-mİş / -mUş bulun-* yapısıyla kurulan birleşik fiiller tespit edilmiştir.

Bu bölümde ve gelecek bölümlerde açıklaması yapılan karmaşık fiillerin örnekleri, makaleye gereksiz bir hacim katmaması ve tekrara düşmemek için, çalışmamızın "2.5. Karmaşık Fiillerin Söz Dizimi İçerisindeki İşlevleri" bölümünde altları çizilerek gösterilmiştir.

2.1.1.-mİş / -mUş bulun-

-mİş / -mUş bulun- şeklinde oluşturulan birleşik fiil yapıları eylemin önceden bittiği ve tamamlandığı durumları anlatmaktadır. Buradaki zaman ve kip anlamı *bulun-* fiilinin almış olduğu

ekte yer almaktadır. Sıfat-fiil olarak kullanılan *-mİş / -mUş* eki, birleşige varsayım, ihtimal, şüphe, kesinlik, pişmanlık, belirsizlik ve çıkarım vb. anlamları vermektedir. *-mİş / -mUş bulun-* yapısında meydana getirilen birleşik fiillerde *-mİş / -mUş* sıfat-fiil eki çekimli fiillerde belirttiği anlamıyla (başkasından duyma veya sonradan fark etme vb.) kullanılmaz. *-mİş / -mUş* sıfat-fiil ekinin *-DI* görülen geçmiş zaman ekinin sıfat-fiil şekli olarak geçmiş bir zamanı ifade ettiği söylenebilir.

Bayraktar, *-mİş bulun-* yapısını, resmî yazışmalarda ve belgelerde daha kesin ifadeler için kullanıldığını, edebî eserlerde kesinlik ifade ettiğini, bazen de kakofoniye önlemek için *ol-* fiili yerine *bulun-* fiilinin kullanıldığını, bazen de *-mİş ol-* ve *-mİş bulun-* yapılarının fiildeki çatı özelliklerine bağlı olarak değişiklik gösterdiğini, edilgen ve dönüşlü çatılarda *-mİş bulun-* fiilinin kullanımının tercih edildiğini ifade etmiştir (2009: 5-7). Eylemin düşünülmeden, tecrübe edilmeden ve gözden geçirilmeden yapıldığı durumları anlatırken *-mİş / -mUş bulun-* birleşik fiili *-mİş / -mUş ol-* birleşik fiili yerine kullanılabilmektedir.

Bu yapılar, *bulun-* yardımcı fiilinin almış olduğu kip ve zaman ekine bağlı olarak çeşitli anlam özellikleri kazanmaktadır. “*-mİş / -mUş bulunacak*” tamamlanmışlık, “*-mİş / -mUş bulundu*” bitmişlik ve pişmanlık “*-mİş / -mUş bulunuyor*” pişmanlık, kesinlik, resmiyet, nezaket; “*-mİş bulunacaktı*” gerçekleşmemiş varsayım; “*-mİş / -mUş bulunuyordu*” geçmişte etkisi bir süre devam eden tamamlanmışlık, yeni farketme, resmiyet, pişmanlık, “*-mİş / -mUş bulunmaktaymış*” tamamlanmışlık, “*-mİş / -mUş bulunurdu*” varsayım ve ihtimal, “*-mİş / -mUş bulunsa*” gerçekleşmemiş olasılık ve nezaket, “*-mİş / -mUş bulunmalı*” tamamlanmışlık ve gerçekleşmiş / gerçekleşmemiş gereklilik, “*-mİş / -mUş bulunan*” geçmişte süreklilik, nezaket, kesinlik ve resmiyet, “*-mİş / -mUş bulunduğu*” uzak geçmiş, pişmanlık, (için edatıyla kullanıldığında) sebep ifadesi için kullanılmaktadır.

2.1.2.-mİş / -mUş ol-

Öncelik fiilleri içerisinde yer alan ve en fazla kullanıma sahip olan *-mİş / -mUş ol-* yapısı sıfat-fiilin *ol-* yardımcı fiilinin belirttiği zamandan daha önce eylemin gerçekleşmiş olduğunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Birleşigi oluşturan *-mİş / -mUş* sıfat-fiil eki *ol-* yardımcı fiilinin belirttiği zamanın öncesinde kılış ve oluşun bitmiş, tamamlanmış olduğunu anlatmaktadır.

Korkmaz, *-mİş / -mUş* sıfat-fiilinin *ol-* yardımcı fiili ile birleşerek karmaşık fiil oluşturduğu yapılarda ekin isim unsuru olarak yardımcı fiili betimleyen bir zarf görevinde kullanıldığını söylemiştir. Bu şekilde oluşturulan birleşik fiilin cümlede isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil yahut çekimli fiil olduğunu da dile getirmiştir (2003: 935). Korkmaz ayrıca *-mİş ol-* birleşik fiilinin, çekimli biçimleriyle, bir oluşun bitmişliğini geçmiş zamana, geniş zamana, şimdiki zamana veya gelecek zamana yayan bir işlev özelliği barındırdığını ifade etmiştir (2003: 803).

-mİş / -mUş ol- birleşik fiili anlam çeşitliliği bakımından oldukça geniş ve zengin bir kullanıma sahiptir. Bunlar:

- mİş / -mUş* olacak: öngörü, hayal kurma, planlama, kesinlik, şart / sonuç, ihtimal, tahmin, emir anlamlarında,
- mİş / -mUş* oluyor: yeni ve farklı bir duruma geçme anlamında,
- mİş / -mUş* oldu: sebep sonuç, amaç sonuç, işin tamamlanmasından duyulan rahatlama, gizli pişmanlık anlamlarında,
- mİş / -mUş* olur: öneri, olasılık, koşul-sonuç, rica, niyet, dilek, planlama, gerekçe, görecelik anlamlarında,
- mİş / -mUş* olsa: şart, geçmişte belirginlik anlamlarında,
- mİş / -mUş* ola: dilek, varsayım, olasılık, planlama, uyarı gerçekleşmemiş olasılık, dilek anlamlarında,
- mİş / -mUş* olmalı: olasılık, gereklilik, tahmin anlamlarında,
- mİş / -mUş* ol: dilek ve dua, ihtimal, endişe (olumsuz çekiminde), şaşırma (soru biçiminde), öğüt, tehdit, uyarı, tembih, şart / sonuç, sebep-sonuç, amaç-sonuç anlamlarında,

- ı) *-mİş / -mUş* bulunuyor: pişmanlık, kesinlik, resmiyet, nezaket anlamlarında,
- i) *-mİş / -mUş* bulundu: pişmanlık anlamında,
- j) *-mİş / -mUş* olacaktı: gerçekleşmemiş varsayım, şart / sonuç, söz aktarımı, geçmişteki planlama, geçmişteki olasılık, geçmişteki tahmin anlamlarında,
- k) *-mİş / -mUş* olacaktı: söz aktarımında,
- l) *-mİş / -mUş* oluyordu: duygu durumlarındaki değişikliklerin aktarımında ve bir davranışın arkasındaki duygunun açıklanmasında,
- m) *-mİş / -mUş* olursa: şart anlamında,
- n) *-mİş / -mUş* olurdu: gerçekleşmemiş beklenti, uzak geçmiş,
- o) *-mİş / -mUş* olsaydı: uzak geçmiş, geçmişte gerçekleşmemiş ihtimal, şart sonuç, varsayım, pişmanlık, gerçekleşmemiş dilek anlamlarında,
- ö) *-mİş / -mUş* olaydı: pişmanlık, ihtimal anlamlarında,
- p) *-mİş / -mUş* olmalıydı: geçmişe dönük ihtimalde,
- r) *-mİş / -mUş* olmasındı: endişede,
- s) *-mİş / -mUş* olabil-: ihtimal, tahmin, varsayım, şart / sonuç, kabullenme, ihtimal anlamlarına gelecek cümlelerde kullanılmaktadır (Çelikel, 2016: 564-567). *-mİş / -mUş ol-* yapısı, kalıp sözler oluşturmada da sıklıkla kullanılmıştır (*Geçmiş olsun, görmemiş olayım* vb.). Ayrıca bu birleşik fiil, fiilimsi eklerini alarak bitmişlik ifadesiyle cümlede çeşitli işlevlerde kullanılmaktadır.

2.2.Niyet Fiilleri

Niyet fiilleri, *-AcAk*, *-IcI/-UcU*, *-AsI*, *-msAr* sıfat-fiillerinin yardımcı fiillerle birleşmesi sonucu oluşan karmaşık fiillerdir. Bu fiiller yardımcı fiilin göstermiş olduğu zamanda meydana gelen oluş ve kılışın niyet ve teşebbüs hâlinde olduğunu anlatmaktadır.

Niyet fiilleri daha çok geçmişte ve şu anda gerçekleşmemiş, gerçekleşmesi bir niyete, teşebbüse, isteğe, karara bağlı olarak gelecekte meydana gelecek bir oluş ve kılış ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu tür fiillerde eylemin planlanması, eylemi gerçekleştirmeye duyulan niyet ve kararlılık ile eylemi gerçekleştirmek için ortaya konan teşebbüs söz konusu olmaktadır. Niyet fiillerinde açıkça belirtilmeyen bir gelecek zaman anlamı bulunmaktadır. Bu birleşik fiiller ile kurulan bütün yapılarda niyet ve istek kipliği ön planda yer almaktadır. Aynı zamanda bitmemişlik ifadesi veren tasarlanmış durumları göstermek amacıyla bu fiillerin kullanıldığını söyleyebiliriz. Niyet fiilleri öncelik fiillerine göre daha az kullanıma sahiptir. Bu birleşik fiiller içerisinde en sık kullanım alanına sahip olan niyet fiili *-AcAk ol-* yapısıyla kurulan birleşik fiillerdir. *-AcAk*, *-IcI/-UcU*, *-AsI*, *-msAr* sıfat-fiilleri *ol-* yardımcı fiiliyle birleşerek niyet fiillerini meydana getirmektedirler. İlâveten *-AsI gel-* şeklinde kurulan birleşik fiiller de araştırmacıların bazıları tarafından bu gruba dâhil edilmiştir. İncelediğimiz eserlerde *-AcAk ol-*, *-IcI / -UcU ol-*, *-AsI ol-* ve *-AsI gel-* yapısıyla kurulan birleşik fiiller tespit edilmiştir.

2.2.1.-AcAk ol-

-AcAk ol- yapısıyla kurulan birleşik fiiller niyet fiilleri içerisinde en sık kullanılan fiillerdir. Bu birleşik fiiller, *ol-* yardımcı fiilin belirtmiş olduğu zamana bağlı olarak henüz gerçekleşmemiş olan oluş ve kılışın niyet, istek, teşebbüs, beklenti, kararlılık ve vazgeçme (eylemin gerçekleşmesine az bir süre kala eylemden vazgeçme) anlamında kullanıldığını göstermektedir. Fiilin olumlu ve olumsuz çekimi Türkiye Türkçesinde sıkça kullanılmasına rağmen soru biçiminin çok az kullanıldığı görülmektedir.

-AcAk ol- niyet fiilinin *-sA* şart eki ile çekime girmiş biçimi aynı zamanda niyet ve istekten şarta yönelmiş bir özellik taşır (Korkmaz, 2003: 808). Bu yapıdaki birleşik fiiller söz dizimi içerisinde yüklem olarak kullanılabileceği gibi *ol-* yardımcı fiilin isim işletme eklerini almasıyla özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf olarak da kullanılabilir.

2.2.2. -IcI / -UcU ol-

-IcI / -UcU sıfat-fiilinin *ol-* yardımcı fiiliyle birleşmesi sonucu oluşturulan bu birleşik fiiller sık bir kullanım alanına sahip değildir. Özellikle Eski Anadolu Türkçesi döneminden sonra kullanımının arttığı -IcI / -UcU eki esasında fiilden isim yapma eki olarak kullanılmaktadır. Ancak son dönemlerde -AcAk sıfat-fiil eki yerine de kullanımlarının olduğunu söylemek mümkündür. Bu yapı, gerçekleşmesi planlanmış eylemlerde *ol-* yardımcı fiilinin çekime girmesiyle oluş ve kılışın, şimdi ve gelecek zamanda teşebbüs, kesinlik, vazgeçme, niyet hâlinde olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca -IcI / -UcU *ol-* birleşik fiil yapısı, yardımcı fiilin belirttiği zamandan itibaren, esas fiilde anlatılan oluş ve kılışı gerçekleştirmenin bir plan ve amaç hâlinde olduğunu göstermektedir.

2.2.3. -AsI ol-

-AsI sıfat-fiil ekinin *ol-* yardımcı fiili ile birleşmesi sonucu oluşturulan birleşik fiiller de kullanım alanı geniş olmayan fiillerdir. Bu yapıdaki birleşik fiillerde *ol-* yardımcı fiilinin göstermiş olduğu zamana bağlı olarak oluş ve kılış, henüz gerçekleşmemiş durumlarda niyet, teşebbüs, istek, belirtme, karar ifade etmek için kullanılmaktadır. -AcAk sıfat-fiil eki yerine karmaşık fiil yapısında tercih edildiği durumlar da oldukça fazladır.

2.2.4. -AsI gel-

-AsI sıfat-fiil eki *ol-* yardımcı fiiliyle birlikte birleşik fiil oluşturabileceği gibi *gel-* fiiliyle birleşerek de birleşik fiil meydana getirebilmektedir. Çok yaygın bir kullanım alanına sahip olmasa da son dönemlerde bu birleşik fiilin kullanımının arttığını söyleyebiliriz. -AsI *gel-* yapısında oluşturulan birleşik fiillerde *gel-* fiilinin belirtmiş olduğu zamanda oluş ve kılış; niyet, istek, teşebbüs, pekiştirilmiş istek ile süreklilik gibi anlamları ifade etmek için kullanılmaktadır.

2.3. Süreklilik Fiilleri

Süreklilik fiilleri, esas fiile -yor *ol-* / *bulun-*, -mAktA *ol-* / *bulun-*, -An *ol-*, -DIĞI *ol-* kalıbının getirilmesiyle oluşmaktadır. Bu birleşik fiiller, geçmişte başlamış olan ve hâlen devam eden durumları ifade etmede kullanılmaktadır. Bu fiiller görünüş özelliği bakımından hareketin, oluş ve kılışın bitmemişliğini ve devam etmekte olduğunu göstermektedir. Süreklilik fiillerinde eylem, sürekli bir şekilde devam etmekte, gerçekleşmesi zamana yayılmakta ve sık sık yinelenmektedir. *Ol-* ve nadir de olsa *bulun-* fiiliyle meydana getirilen bu birleşik fiillerin yapısal özellikleri ve söz dizimine kattığı anlam ile kullanıldıkları kip ve görünüş özelliklerine bağlı olarak süreklilik fiillerinin alışkanlık fiilleriyle iç içe bir kullanım alanına sahip olduğunu da söyleyebiliriz. Bu fiiller, oluş ile kılışın sürekliliğini, hareketin devam ettiğini, belli aralıklarla hareketin tekrarlandığını, geçmişten gelen ve gelecekte devam edecek sürekliliği anlatmanın yanı sıra beklenti, tahmin, olasılık, ihtimal, kalıcılık, umut gibi anlatımlarda da kullanılmaktadır. İncelediğimiz eserlerde -yor *ol-*, mAktA *ol-*, -An *ol-* ve -DIĞI *ol-* birleşik fiil yapılarında oluşturulan örnekler tespit edilmiştir.

2.3.1. -yor ol-

-yor eki eylemin şu an yapıldığı zamanı anlatan kip ekidir. Ancak birleşik fiil yapılarında *ol-* ve *bulun-* yardımcı fiilleri ile birleşerek ekin geçici olarak sıfat-fiil görevinde kullanıldığını söyleyebiliriz. Bu ek, sıfat-fiil görevinde kullanıldığında şimdiki zaman ve geniş zamanı içine alan bir süreklilik anlatmaktadır. Yardımcı fiildeki oluş ve kılışın belli bir zaman dilimi içerisinde başladığını, eylemin sürekliliğini (geçmişten gelen ya da gelecekte devam eden süreklilik) ve devam ettiğini anlatmak için kullanılan bu birleşik fiiller ayrıca olasılık, ihtimal, tahmin, beklenti, umut, kalıcılık gibi anlamları da karşılamaktadır. Bu birleşik fiil yapılarının olumsuz şeklinde ise yardımcı fiil, asıl fiil yahut hem yardımcı hem de asıl fiil olumsuzluk eki olarak kullanılabilir.

2.3.2. -mAktA ol-

-mAktA eki tıpkı -yor eki gibi basit çekimli fiillerde şimdiki zamanda gerçekleşen eylemleri anlatmak için kullanılır. Ek, *ol-* ve *bulun-* yardımcı fiilleri ile birleşip geçici sıfat-fiil görevinde birleşik fiiller oluşturmaktadır. *İ-* ek-fiili ile birleşik çekimli fiil yapıları meydana getiren ek, *ol-* ve *bulun-* yardımcı fiilleri ile birleşik fiiller oluşturmaktadır. Ek, oluş ve kılışın geçmişten gelen ve devam eden sürekliliğini anlatmakla birlikte olasılık, tahmin, beklenti gibi anlamları da ifade etmektedir. Ayrıca -mAktA *ol-* / *bulun-* birleşik fiili söz diziminde -An sıfat-fiil ekinin yerine de

kullanılmaktadır (Eserini yazmakta olan kişi için bunları söylemek oldukça zordu. / Eserini yazan kişi için bunları söylemek oldukça zordu.). Söz diziminde genellikle yüklem görevinde çok nadir kullanılan bu yapı özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf görevlerinde kullanılmaktadır. Bu birleşik fiilin olumsuz şekli, esas fiile olumsuzluk eki getirilerek yapılmaktadır.

2.3.3. -An ol-

-An sıfat-fiil ekinin *ol-* yardımcı fiiliyle bir araya gelmesiyle meydana getirilen bu fiiller kimi araştırmacı tarafından birleşik fiil olarak kabul edilmemektedir. -An *ol-* birleşik fiili, oluş ve kılışın yardımcı fiildeki zamana bağlı olarak geçmişte başladığını, şu anda devam ettiğini ve bittiğini göstermektedir. Ayrıca yine yardımcı fiilin belirttiği zamana bağlı olarak geçmişte başlayan eylemin gelecekte de devam edeceğini ifade etmektedir. İlâveten bu birleşik fiil yapısı tahmin, olasılık, beklenti, önemsememe, istek, kesinlik, emin olma, gereklilik gibi anlamlar da belirtmektedir. Birleşik fiilin olumsuz ve soru şekli de sık kullanılmaktadır. Olumsuz şeklinde hem esas fiil hem yardımcı fiil olumsuzluk ekini alabilmektedir. Ancak olumsuzluk ekinin kullanıldığı duruma göre anlam değişmektedir.

2.3.4. -DIĞI ol-

-*DIĞI ol-* biçiminde oluşturulan bu birleşik fiiller yardımcı fiildeki oluş ve kılışın belirttiği zamana göre geçmişte başlayıp şu anda devam ettiğini ve gelecekte de devam edeceğini anlatmaktadır. Araştırmacıların bazıları -*DIĞI ol-* yapısını karmaşık fiiller yahut birleşik fiiller kategorisinde değerlendirmemişlerdir. Ancak son dönemlerde yapılan çalışmalarda bu yapı birleşik fiiller ya da karmaşık fiiller konusu içerisinde ele alınmaktadır. Birleşik fiilin olumsuz ve soru şekli de kullanılmaktadır. -An *ol-* birleşik fiilinde olduğu gibi olumsuzluk ekini esas fiil veya yardımcı fiil alabilmektedir. Olumsuzluk ekinin nerede kullanıldığına bağlı olarak anlam değişkenlik göstermektedir. -*DIĞI ol-* birleşik fiili belli aralıklarla devam eden süreklilik, beklenti, kararsızlık, beklenti, istek, belirginlik / belirsizlik, ihtimal gibi anlamları da ifade etmektedir.

2.4. Alışkanlık Fiilleri

Esas fiillere geniş zaman sıfat-fiil eklerinin getirilmesi ve bunların *ol-* / *bulun-* yardımcı fiilleriyle birleşmesi sonucu oluşturulan bu birleşik fiiller, oluş ve kılışın geçmişte, şimdi veya gelecekte alışkanlık şeklinde devam ettiğini yahut devam edeceğini göstermektedir. Alışkanlık fiilleri eylemin geçmişte başladığını ve hâlen devam ettiğini anlatan, -Ar / -Ir / -Ur *ol-* veya *bulun-* ve -mAz *ol-* biçimlerinde kurulan birleşik fiillerdir. Alışkanlık fiilleri genellikle eylemin tarzını göstermektedir. Bu fiiller öncelik fiillerinden sonra en çok kullanım alanına sahip olan birleşik fiil yapılarıdır. Bu birleşik yapıyla meydana getirilen fiillerde eylem alışkanlık hâlinde devam etmektedir. Geniş zaman ekleri bütün zamanları kapsayan bir sürekliliği anlatmak için kullanılan eklerdir. Bu eklerin sıfat-fiil olarak kullanıldığı durumlarda da sonsuz bir zaman ifade edilmektedir. Geniş zaman sıfat-fiil eklerinin yardımcı fiillerle bir araya gelerek birleşik fiiller oluşturduğu yapılarda sınırsız bir zaman anlatılmaktadır. İlâveten bu fiiller, eylemin bildirdiği oluş ve kılışın sürekliliğini, kalıcılığını anlatmanın yanında beklenti, umut, yeni başlayan alışkanlık ve değişen geçerlilik gibi anlamları da belirtmek için kullanılmaktadır. İncelediğimiz eserlerde -Ar / -Ir / -Ur *ol-* ve -mAz *ol-* birleşik fiil yapılarında kurulan örnekler tespit edilmiştir.

2.4.1. -Ar /-Ir/-Ur ol-

-Ar / -Ir / -Ur geniş zaman sıfat-fiil ekinin *ol-* yardımcı fiili ile birleşmesi sonucu ortaya çıkan bu birleşik fiiller geçmişte başlayıp hâlen devam eden bir alışkanlığı anlatmak için kullanılmaktadır. Bu birleşik fiiller, yardımcı fiildeki oluş ve kılışın göstermiş olduğu zamana bağlı olarak geçmişten gelen sürekliliği, alışkanlığı yahut yeni ortaya çıkmış bir alışkanlığın başladığı ve sürekli hâle geldiği durumları ifade etmektedir. Bu birleşik fiiller esas fiilin -A *bil-* (yeterlik fiili) yapısında kullanıldığı durumlarda olasılık, ihtimal, tahmin gibi anlamlarda da kullanılmaktadır. Ayrıca yapının (*ol-* + -Ir / -Ur / -Ar) + (*ol-* + -mAz) biçimiyle de birleşik fiil oluşturduğunu söyleyebiliriz. Esasında -Ir / -Ur / -Ar ... + ... -mAz yapısı zarf-fiil olarak kabul edilmektedir. Ancak cümlede *ol-* yardımcı fiili ile kullanıldığı durumlarda bu yapı geçici sıfat-fiil fonksiyonunda birleşik fiil oluşturmaktadır.

2.4.2. -mAz ol-

-mAz geniş zaman sıfat-fiil ekinin *ol-* yardımcı fiili ile birleşmesi sonucu oluşturulan bu birleşik fiiller, oluş ve kılışın geçmişte başlayıp hâlen devam ettiğini veya yeni başlayan bir alışkanlığı anlatmaktadır. Sık bir kullanım alanına sahip olan bu yapı olumsuz anlamda sürekliliği ifade etmektedir ve *ol-* yardımcı fiilinin göstermiş olduğu zamana bağlı olarak beklenti, umut, istek, kesinlik, kararlılık, pişmanlık, yetersizlik, kabullenme / kabullenmeme, inkâr, olasılık, ihtimal, tahmin gibi anlamlarda kullanılmaktadır. -mAz *ol-* birleşik fiilinde sıfat-fiil eki olumsuz ifadeli bir ek olduğu için birleşik fiilin olumsuzu esas fiil üzerinde bulunmaktadır. Birleşik fiilin olumsuz kullanımlarında *ol-* yardımcı fiili olumsuzluk eki almamaktadır. Bu birleşik fiillerde, *ol-* yardımcı fiili geçmiş zamanda çekimlenmiş ise oluş ve kılışın geçmiş zamanda başlamış olduğunu, şimdi devam ettiğini, gelecekte sonlanacağını belirtmektedir.

2.5.Karmaşık Fiillerin Söz Dizimi İçerisindeki İşlevleri

2.5.1.Karmaşık Fiillerin Yüklemler Olarak Kullanılması

“Emin beldeydi Yezd, kapılar açık uyunsa *kulpunu bir çeken olmazdı.*” s. 179 (NA)

“Fakat sağına soluna ne kadar bakındıysa da uzun süre ayakta dikildiyse *de gelen giden olmadı.*” s. 269 (NA)

“Sesi zaten çıkmıyordu. Bomboş memeye asıldığında bile sadece zayıf bir iç çekmeyle sızlanmış, *kendisini yırtarcasına ağladığını bir duyan olmamış*, istenmediği bir dünyaya rahatsızlık vermek istememişti galiba.” s. 339 (KG)

“Bu kez kendisini *bir kovalayan olmadı.*” s. 481 (KG)

“*Fark eden olmadı*, eden de ses çıkarmadı.” s. 16 (KG)

“Kurcalasan, tapınaktaki rahiplerin de bazısının ipliği pazara çıkabilirdi ve unutmadık, Vesta bakirelerinden *de iffetsizlik eden olmuştu.*” s. 57 (KG)

“Yılların sarrafı, yılların gemi tüccarı, *yanlış yatırım yaptığını gören olmuş mu?*” s. 63 (KG)

“Bakin bana, bu yaşımdayım ama *daha başımın ağrıdığını gören olmadı.*” s. 161 (KG)

“Müdavim âşıklardan birkaçı iç çekti, gözyaşı döken oldu hatta.” s. 509 (KG)

“*Kendisinden başka duyan olmadı.*” s. 53 (LSH)

“Nice korkakları kapısından döndükleri ülkenin fatihi, kaybedilmiş muharebelerin galibi olarak *gösterdiği olurdu* bu sikkelerin meselâ.” s. 14 (KG)

“Rahipler Rahibi'nin ise -hani yıllar önce Vesta rahibesinden duvağının tülüyle sönmüş ateşi tutuşturmasını istemişti-, gördüğü son şey iki lon sütununu birleştiren lentonun -birinci sınıf bir işçilik eseri- *yerinden önce havaya doğru fırladığı sonra kendi etrafında taklalar ata ata üzerine doğru geldiği oldu.*” s. 445 (KG)

“Üzerlerine örtülen topraktan kilitlenmiş bir kolun ya da bacağı *fırladığı oluyor.*” s. 425 (NA)

“*İsteddiği oldu* da aslında.” s. 352 (LSH)

“Forum'da, malını mülkünü kiliseye hibe ederek çuvaldan giysilerle koşturan soylular *görünür olmuştu.*” s. 204 (KG)

“Güzelliği bir kez fark edince sebepleri *olur olmaz* sıralayan aşkın en güzel demindeydi.” s. 78 (NA)

“Sonraları ağır hapis cezaları da bu isimle *anılır oldu.*” s. 62 (CK)

“Bütün dünya nimetlerinden *tiksinir oldu.*” s. 220 (LSH)

“Bu futbol lâfını son zamanlarda pek sık *duyar olmuştu...*” s. 46 (NA)

“Baba evlâdından, komşu komşusundan *korkar olmuştu.*” s. 67 (NA)

- “Gözlerindeki perde kalktı. Kalkmaz olaydı.” s. 127 (LSH)
- “İnsanlarsa şaşılması gerekene şaşmaz olmuş, kusulması gerekeni afiyetle memnuniyetle sindiriyordu.” s. 541 (KG)
- “Hay emzirmez olaydı dişi kurt Romus ve Romulus’u!” s. 267 (KG)
- “Bunda şaşılacak bir şey yoktu gerçi, ağaçların ölmez olanıydı zeytin.” s. 367 (KG)
- “Paramız geçmez oldu, öyle mi?” s. 382 (KG)
- “...hiçbir yere çıkamaz oldu.” s. 377 (NA)
- “Bizim paramız geçmez olmuş.” s. 388 (KG)
- “...Diocletianus’un, Fiyatlar Fermanı’nı kimse hatırlamıyordu, zamanının akçeleri geçmez olmuştu.” s. 454 (KG)
- “Madem akçelerin evinden ve dilinden haberdarsın, akçemiz geçmez olmuş ama bizden sana bir hatıra olsun.” s. 458 (KG)
- “Adetleri, giyimleri, dilleri, kısacası kendileri geçmez olmuştu geceden sabaha tek akçeleri gibi.” s. 483 (KG)
- “Cebindeki akçeler geceden sabaha geçmez olmuş, sesi nefesi çıkmazken haykırmaya mecbur kalmıştı.” s. 577 (KG)
- “Nice yıldır Bakü’de petrol çıkıyordu. Çıkamaz olaydı.” s. 278 (NA)
- “Bu soğukta ayakları diri diri yanarken an gelip acıyı artık duymaz olmuş...” s. 305 (NA)
- “Toprak aynı, ama akçeleriniz, diliniz bir anda geçmez oluyor.” s. 100 (NA)
- “Gülcemal Yoroç’un arkasında görünmez olmuştu.” s. 209 (NA)
- “Neden sonra sokağın köşesini döndü, görünmez oldu.” s. 312 (NA)
- “Bu, *Osmanlı coğrafyasındaki en uzun, en geniş, en derin ırmak değilse de en hızlı, en haşın, en kuvvetli, en deli akan, en yol vermez olanlardan biriydi.*” s. 319 (NA)
- “O kadar gördüm ki artık görmez oldum.” s. 429 (NA)
- “Hasır iskemleler, alçak masalar artık yetmez olmuştu...” s. 512 (NA)
- “Demez olaydı.” s. 60 (NA)
- “Biz, senin kurban kestiğini görmüş bulunmaktayız ve libellusunun altına imzamızı attık.” s. 248 (KG)
- “Aradığını bulabildin mi diye soracak olursanız işte ben, Efesli Linus.” s. 48 (KG)
- “...nasıl bu kadar yaratıcı olabilmişti?” s. 154 (KG)
- “Senatör ziyafete gelirse tedbirimizi şimdiden almış olalım.” s. 72 (KG)
- “Ben uyarmış olayım da sonra şu omuzumda ağlama.” s. 151 (KG)
- “Bu aşkı şimdi duymaya başlamış olamazdım...” s. 330 (KG)
- “...dine özgürlük tanınmış olabilirdi yeniden.” s. 370 (KG)
- “Biri yanılса diğer altısı da yanılmış olamazdı.” s. 392 (KG)
- “...birbirimizi tanımamış, hatırlamamış olabilirdik.” s. 580 (KG)
- “*Dahası, farklı zamanlarda yaratılmış olabilirdik.*” s. 580 (KG)
- “Vitalis, bu tiyatrodа dilenciyi ya da kötürümü oynamak sana düşmüş olabilir.” s. 27 (KG)
- “O zaman umarım sorunun cevabını öğrenmiş olursun ve özgürlüğün içinde huzurla uyursun.” s.24 (KG)

“...kendi rahibesine en ağır cezayı vermekten çekinmeyen senato bu kâfirlere de gözdağı vermiş olacaktır.” s. 35 (KG)

Bu, seçilmiş olanların işiydi.” s. 90 (KG)

“...ancak Nasıralı elçi çarmihına sürüklenirken Kudüs'ün sokaklarından geçmiş olabilirdi.” s. 236 (KG)

“...bir çiviye sedir ağacına çakan marangoz çırağı peygamberin ellerinin gölgesini merak etmiş olabilirdi.” s. 304 (KG)

“Elbette. Neden şaşırдың? ismini onurla taşıdığım şehidi işitmemiş olamazsın.” s. 379 (KG)

“Gelecek bugündü şimdi, bugün ise geçmiş oluvermişti.” s. 399 (KG)

“...yokluğu hakkında iki kelâm etmemiş olabilir miydi?” s. 406 (KG)

“Ne azatlı köle Vitalis kelime söyleme gücünü yitirmiş olabilirdi ne yazıcı köle Simonides kâğıt üzerinde harf sürmeyi.” s. 579 (KG)

“Evet, böyle bir şehir dünya yüzünde bir daha yaratılmış olamazdı...” s. 166 (NA)

“İyi, o vakit Tebriz'den para da gelmiş olur...” s. 254 (NA)

“...Zehra ile İsmail, Karakoncolos'un defterinde soru sorulacaklar hanesinden düşmemiş olabilirlerdi belki de.” s. 443 (NA)

“Fakat zamanı henüz gelmemiş olmalı ki dilim tutuluyor.” s. 445 (NA)

“Sofya gibi ihtilâlcı bir kız böyle bir kıyafeti neden giymiş olabilir?” s. 449 (NA)

“Bu kadar önü alınamaz bir tepkiye maruz kalması için halk üzerinde önü alınamaz bir etki yaratmış olmalı.” s. 13 (CK)

“Apollinaire'm yakasını uzun süre bırakmayacak olan tedirginlik, çektiği acının hiçbir şeye hizmet etmiyor olmasından kaynaklanmış olsa gerek.” s. 50 (CK)

“Ama tarihçesinin içerdiği en trajik vak'a Genç Osman'ın onun kulelerinden adı en kötüye çıkmış olanındaki bir gecelik mahpusluğu ve akabinde şehadetidir.” s. 63 (CK)

“Aşkın yakıcı ilk etkisi yok olunca, ya da aşkın da yolları var ki tıkanınca, ak ile kara, akıl ile duygu, tutku ile minnet çatışmaya başlamış olmalıdır Nâzım'da.” s. 92 (CK)

“Sonucu giyotin. Parma Manastırı'nın Fabrizio'su ise sofistike bir yaşamın ikiyüzlülüğe varan formaliteler yığını arasında öğütölmüş, Julien'in ulaşmak istediği bu hayattan bıkmış ve nihayet din adamlığında mola vermiş olan bir delikanlıdır.” s. 40 (CK)

“Bu kadar incecik detayların sağlıklı bir hesabının tutuluyor olabileceği hususunda tek inanç dayanağımız ise kurulmuş olan nizamın dengesindeki azamet.” s. 85 (CK)

“Senden başka bir ülkeden gelmiş olamam, farklı bir topraktan yaratılmış olamam.” s. 75 (LSH)

“Her şeyi gözden çıkarmış bir o kadarını göze almış, neticede gözünü karartmış olabilirdi.” s. 246 (LSH)

“Senden başka bir ülkeden gelmiş olamam...” s. 75 (LSH)

“Belki rivayet edildiği gibi Kabil eş-karın kardeşini, o güzeller güzeli dişiyi istemiş olabilirdi.” s. 246 (LSH)

“Sevmek, bir görmek görölmek hikâyesiyse eğer, onu gördüğü ânda, bu benim olmalı, benim olmazsa ne ben ne o, demiş olabilirdi.” s. 246 (LSH)

“Dediğim dedik, kulaklarını her sese tıkamış, ayak diremiş olabilirdi.” s. 246 (LSH)

“Ben ateşten mizacımla seçilmiş, üstün tutulmuş olan değil miydim?” s. 49 (LSH)

“Gönlü, ceylân ürkekliğinde, sırtı yay gerginliğinde o dünya güzelliğine düşmüş olabilirdi.” s. 246 (LSH)

- “Bir şey sorası oldu.” s. 84 (NA)
- “Yaşarsam görürüm,” diyesi geldi lahit kopyacısının.” s. 222 (KG)
- “...Çerkez Arslanbey'in ve İranlı çaycıların çaylarını anlatıyorum. İnanası gelmiyor.” s. 437 (NA)
- “Asıl inanılmaz olansa bunca hadiseden sonra Serefraz'ın padişah nezdindeki kıymetini hâlâ muhafaza edebilmiş olması.” s. 118 (CK)
- “Aradığını bulabildin mi diye soracak olursanız işte ben, Efesli Linus.” s. 48 (KG)
- “Eli kulağıdaydı kopacak olan fırtınanın.” s. 353 (KG)
- “...bizden sonra da binlerce yıl var olacak olan dünyadan gelip geçen sayısız ruhtan biriyiz.” s. 580 (KG)
- “Apollinaire'in yakasını uzun süre bırakmayacak olan tedirginlik, çektiği acının hiçbir şeye hizmet etmiyor olmasından kaynaklanmış olsa gerek.” s. 50 (CK)
- “Kız kısmının futbol temasında ne işi varmış?” diye itiraz edecek oldu Büyükhanım.” s. 46 (NA)
- “Bu nedenle yeri hiç kimseyle dolmayacak olan ve yerimi doldurmayacak olanım.” s. 207 (LSH)
- “Canı oyun istiyor olabilirdi eğer azatlı köleyi kısıtlamak niyetinde değilse lâkin bu ikisi arasındaki muğlâk sınırı hiç kimse tahmin edemezdi.” s. 18 (KG)
- “Yok. Burası Sağlık Tapınağı. Bunu buraya bırakanın ayağı kırılmış ya da ağrıyor olmalı.” s. 108 (KG)
- “Bu kadar kıymetli taşlarla ve tütsülerle geldiğine göre bizden bir şey istiyor olmalısın.” s. 332 (KG)
- “Çok uzaklardan, benim hiç tanımadığım yabancı ülkelerden geliyor olmalısınız.” s. 512 (KG)
- “Geçmişî bizim için manalı kılan şey, ona bugünden bakıyor olmamızla alâkalıydı.” s. 22 (NA)
- “Seni seviyorum, bunu biliyor olmalısın ama senin anlayabileceğin bir aşk değil bu.” s. 461 (NA)
- “Toplumsal kabul gören değer yargılarıyla kıyasıya çatışıyor olması Sade'i kendi "ahlâkını" yaratmaya itmiş olmalı.” s. 51 (CK)
- “Siyasetten el etek çektiğinde, halkın zihnini bulandırıyor oldukları gerekçesiyle eserleri gümrah ateşlerin ortasında yakılmış bir adamdı.” s. 58 (CK)
- “Bu kadar incecik detayların sağlıklı bir hesabının tutuluyor olabileceği hususunda tek inanç dayanağımız ise kurulmuş olan nizamın dengesindeki azamet.” s. 85 (CK)
- “Hafızan seni kandırıyor olmasın?” s. 278 (LSH)
- “Dallar meyvelerin ağırlığından kendilerini tutamaz olmuşlardı.” s. 289 (LSH)
- “Akçemizin yeniden geçer olacağına dair bir ümit?” s. 572 (KG)
- “Adı değişmiş, bir ucu Kudüs'e çıkan Via Appia, şimdilerde Hac Yolu olarak anılır olmuştı.” s. 467 (KG)

1.5.2.Karmaşık Fiillerin Özne Olarak Kullanılması

- “Acısı dünyanın mümkün felâketlerinden daha büyük biri, kendisine olan olmuş biri ancak dehşetli katranı fokurdayan bu sahneye soğukkanlılıkla bakabilirdi. s. 446 (KG)
- “Demek bu kapıdan bu şehrin geçmişîyle, günüyle bir alıp veremediği olan muktedit biri geçmişti ve işte onun da masallara lâyık bir atın üzerindeki devasa boyutlardaki bronz heykeli elinde bir yandan göklere doğru kaldırdığı bir yandan ona bakarı tılsımladığı görkemli haçla az ilerideydi.” s. 394 (KG)

"Ters dönmüş sandallar, parçalanmış tekneler, az ötede ağır ağır batmakta olan bir yelkenli yoktu gerçi görünürde..." s. 201 (KG)

"Çayını yudumlamakta olanlardan biri sağ elini geniş bir yay çizerek meczubun burnuna doğru uzattı." s. 129 (NA)

"Yüzüne merakla bakan Rus "Siz nereden biliyorsunuz?" diye mukabele ederken çubuğunu keyifle tüttürmekte olan dükkân sahibi girdi araya." s. 259 (NA)

"Bugün popüler bir müze olarak hizmet vermekte olan Bodrum Kalesi'nin zindan bölümü, kale kompleksi içindeki bir kuledir..." s. 60 (CK)

"Can vermekte olan adama yol göstermenin zamanı gelmişti..." s. 182 (NA)

"Hâlâ rüyasını anlatmakta olan Settarhan "Çiçek Hala" diye devam etti..." s. 370 (NA)

"Bu arada en önemlisi, Rusya'da bir ihtilâlin yaklaşmakta olduğu söylentileri İstanbul'a kadar yayılmıştı." s. 407 (NA)

"Batmakta olan güneşin bulut aralığından sızan bıçak ağzı ışık masanın üzerine bıraktığım fotoğrafın üzerine düşüyor..." s. 449 (NA)

"Kan kaybıyla zaten başı nicedir dönmekte olan Trabzon halkının da bütün millet gibi kalbi ha durdu ha duracaktı." s. 20 (NA)

"Bir gecede yazılan "Yargı" hikâyesinde, yaşlı babasına bakmakta olan genç adam, nişanlısıyla düğünü yaklaşmışken öldürür kendisini." s. 100 (CK)

"Bu kadar güzelliğin arasına kaçınılmaz olan aşkın kelimesi de geldi yerleşti." s. 78 (LSH)

"Lâf arasına Yakut'un kendisini olur olmaz azarladığına dair epeyce şikâyet sokuşturdu." s.226 (NA)

"Bütün bunlardan sonra orada, o dünyada bugün hâlâ görülebilir olan nedir?" s. 19 (CK)

"Ölü varlığından irkilen ama yaşama dair hatıraları unutulmaz olan beden aralarından ebediyen ayrılma zamanı gelmişti demek." s. 185 (NA)

"Zaman, bütün perdeleri indirmiş, tapınağın vakt ü zamanında en girilmez olan yeri de bütün benzerleri gibi gözler önüne serilmişti." s. 359 (NA)

"Hayatı hiçbir şeyle doldurulamamış bir roman kahramanı olan Mrs. Dalloway, o intiharı düşünmez de, hayatını onca romanla doldurmuş bulunan Virginia Woolf intihar eder." s. 109 (CK)

"Ya yaşarken daha mintehir bulunmuş bulunan onca ölü can?" s. 114 (CK)

"Sırtıyla taş bağli olmasa, boşluğun içinde devinip duracak olan bir grup Romalı asker bitip tükenmeyen bir öfkeyle düşmanların böğrüne mızrak saplıyor..." s. 41 (KG)

"Zamanının bütün bilgilerini ürpertici bir sistematik dahilinde ayıştıran ve çok tanrılı Antikite'ye şiddetle sırtını dönmüş bulunan Summa'lar, intiharla ilgili alt sınıflar açacak kadar vak'a birikimine sahip değildiler her halde..." s. 109 (CK)

"Bir kez olsun cenneti görmüş, onun suyundan tatmış, kokusundan almış bulunan, bu dünyaya, bu oyun alanına nasıl sığsındı, nasıl avunsundu?" s. 180 (LSH)

"İnsan olan, etten kemikten, ruhtan nefesten yaratılmış bulunan; bütün kayıtlardan nasıl daha fazla sıyrılabilirdi?" s. 300 (LSH)

"...fakat işaret parmağı ile orta parmak arasında patlamış nasıra bakınca onun bir yazıcı olduğunu tahmin etmek zor değildi." s. 53 (KG)

"...insanoğlunun sonsuz zaman içinde ne kadar geçici olduğunu gören kişi tenin acısından böyle hiszileşebilirdi." s. 281 (KG)

"Çerkezlerin yüksek başlığını, Rusların sırmalı ceketlerini giyen Kazak Alayı'nın göz alıcı olduğu muhakkaktı..." s. 110 (NA)

“Değil mi ki şifakâr köpeği ayağının ucunda kıvrılmış olan tanrının heykeli şuracıktan başrahibe bakmaktaydı...” s. 87 (KG)

“İçimizde daha önce tanışmış olanlar da var birbirini hiç görmemiş olanlar da.” s. 313 (KG)

“Ben’ diye fısıldadı kendisine göz atılmış olan Sebastian.” s. 499 (KG)

“Bunca kalabalık arasında tanışmış olmamız eğer kader değilse nedir?” s. 580 (KG)

“...Hanımefendi Sabina yı görmüş olan o gözler okuma yazma bilmez...” s. 66 (KG)

“Çözölmüş olanlar bronz ya da ahşap çubuklara sarıldı.” s. 68 (KG)

“...bir insanoğlunun onu daha önce gözleriyle görmüş olmasının imkânı yoktu.” s. 311 (KG)

“...ormana terk edildiği zaman bir keçi tarafından emzirilmiş olan sağlık tanrısı, vefasının emaresi olarak keçi kurbanı kabul etmezdi.” s. 125 (KG)

“Köşede dikilmiş olan kandilci ise bu ihtişamlı hastanın başucuna niye çağrıldığını düşünmekteydi o sırada.” s. 163 (KG)

“Aralarında asırlardır insan gözü değmemiş, gün ışığı görmemiş olanlar var.” s. 168 (KG)

“Zavallı gezgin mekânın değiştiğini fark etmişti ama zamanın değişmiş olabileceği aklına bile gelmemişti.” s. 381 (KG)

“Tarih bellemiş, arşiv ezberlemiş olan Sebastian, bir Roma generali gibi gerçekçi açıklamalar yaparken bile “Bu şehir masallardaki gibi korunuyor,” demeyi ihmal etmemişti.” s. 400 (KG)

“...bu işkencelere maruz kalanların ya da tanık olanların anlattıkları ve bu tanıkları dinlemiş olanların ifadeleri toplanmıştı.” s. 488 (KG)

“Gerçekleşmiş olmasının ya da olmamasının bir önemi yoktur.” s. 491 (KG)

“Kuru sıcakta şifa gibi gelen çayı yudumlarken pasaport işlemlerini tamamlamış olan şoför yanıma geliyor.” s. 98 (NA)

“Başını Zehra'nın koluna dayamış olan Anuş bile ağzını açmadı.” s. 312 (NA)

“Dahası, ömrü insanların yüzü ile aynası arasında bir bakış keskinliği geliştirerek geçmiş olan insan sarrafi berber, gömleğinden, sedef düğmelerinden, belindeki kemerin derisinden, gümüş saplı zarif hançerinden, ayağındaki çizmelerin parlaklığından onun bir beyzade olduğunu anladı.” s. 115 (NA)

“Kapıda dikilmiş olan Mirza Han, suspus olmuş hizmetkârlardan birine, “Kaldırın şu yastıkları!” diye emir verdi.” s. 368 (NA)

“Böyle bir yorgunluğu ancak benzer yolları yürümüş olan anlar.” s. 548 (NA)

“Lükse, gösterişe, sun'iyetin, sofistike olanın sanatsal görkemine ve “kusursuzluğuna” alışmış olan Wilde kendisini bir anda karanlık ve “iğrenç” bir hücrede buldu.” s. 53 (CK)

“İdealizmini, dolayısıyla romantizmini, hayatın hem de bizatihi kendi hayatının yaşanmışlığı üzerinden “yansıtmayı” başarmış olması Nazım mitosunun temel nedeni midir acaba?” s. 70 (CK)

“Bunlardan bizzat tanıdıklarınız sizde azalarak değil çoğalarak yaşardı ve “birtakım isimleri” kaybetmiş olmanın hüznünden belki daha ziyade, onları paylaşabileceklerinizi de kaybetmiş olmanın hüznü, size öylesine yaraşırdı...” s. 25 (CK)

“Zweig’in ısrarla Dosto’da görüp de hapse düşmüş olan diğerlerinde, Verlaine’de, Wilde’da göremediğini ifade ettiği şey budur işte.” s. 45 (CK)

“Anlatamam, görmüş olan bilir sadece...” s. 127 (CK)

“Bu kadar incecik detayların sağlıklı bir hesabının tutuluyor olabileceği hususunda tek inanç dayanağımız ise kurulmuş olan nizamın dengesindeki azamet.” s. 85 (CK)

“Charlotte Zweig. Ve Stephan Zweig’in ölüm arkadaşının aynı zamanda hayat arkadaşı da olmuş olması, onun ölümünü Kleist’in ölümünden “fevkalâde” kılar.” s. 111 (CK)

“Ama *ilâhi nefesi taşıyacak güçte yaratılmış olan* da bendim.” s. 147 (LSH)

“Bu kadar çok hayır, diyebilmek için ne kadar büyük bir evet, *demiş olmak* gerekirdi.” s. 108 (LSH)

“*Olmuş olan* da *olacak olan* da yoktu bu yüzden, geriye sadece oluş kalıyordu.” s. 16 (LSH)

“O zaman taşıdığı şeyi otuz yıl sonra da *taşıyası olması* bizi derinden düşündürür.” s. 81 (CK)

“Sırtıyla taş a bağlı olmasa, boşluğun içinde *devinip duracak olan* bir grup Romalı asker bitip tükenmeyen bir öfkeyle düşmanların böğrüne mızrak saplıyor...” s. 41 (KG)

“Zaten *şaşılabacak olan* onun orada olmamasıydı.” s. 193 (KG)

“Şöyle ki; *Colosseum'dan Capitolium tepesine çıkan yolu tek başına bulamayacak olan* bir adam Roma imparatoruydu.” s. 206 (KG)

“Bir daha *yazmayacak olan* kalemse hokkaya batırılmamış...” s. 563 (KG)

“*Asıl inanılmaz olan*sa bunca hadiseden sonra Serefraz'ın padişah nezdindeki kıymetini hâlâ muhafaza edebilmiş olması.” s. 118 (CK)

“İçlerinde hiç kimseyi ağlatmadım *diyebilecek olan* biri var mı?” s. 348 (KG)

“Bedeninden ayrılırken yanında hiçbir şey *götürmeyecek olan* ruhum, senin hatıranı götürebilir.” s. 504 (KG)

“Köşe başlarında asker takımının dışında *tufanın haberini bekleyen aşırı heyecanlı Bolşeviklerle onlara pabuç bırakmayacak olan* Menşevikler kalmıştı...” s. 465 (NA)

“Ne senin anneannem *olacak olman* umurumda artık ne de senin dedem.” s. 554 (NA)

“Benim gözlerimle bakınca göz göre göre geliyor *gelecek olan*.” s. 24 (NA)

“...iki gün sonra anacığını *görecektir olmanın* mutluluğu kalbini şöyle bir okşadı ama orada göreceği başka biri daha vardı ki onun hayali kalbini okşamakla kalmadı...” s. 109 (NA)

“Celil Hikmet, aklında özel bir isimdi gerçi fakat *İsmail'in gidecek olmasıyla Zehra'nın gözüne batan fiilin acısı* öyle derindi ki...” s. 204 (NA)

“*Yapılacak olan şeyin tarifesi* asırlardan beri değişmemişti ve *feda edilecek olan "o" şey* -yani Azam- o kadar feda edilmezdi ki...” s. 366 (NA)

“Kahramanını bundan *koruyacak olan* bugün yaşamakta olduğunu her zaman veya zaman zaman fark etmesi olacak.” s. 30 (CK)

“Apollinaire'm yakasını uzun süre *bırakmayacak olan* tedirginlik, çektiği acının hiçbir şeye hizmet etmiyor olmasından kaynaklanmış olsa gerek.” s. 50 (CK)

“Uyandığında, boşluğunu *dolduracak olan* az ilerde duruyordu.” s. 65 (LSH)

“Ama yitip gideni bulup *çıkaracak olan* da yine Havva'nın eliydi.” s. 69 (LSH)

“Belliydi Havva'nın geleceği, *gelmeyecek olan* böyle beklenmezdi.” s. 211 (LSH)

“Ama *görülecek olan*, Havva'nın rüyasına girdi.” s. 284 (LSH)

“Roma erdemlerine duyduğu inanç ve cesareti ile bu adamın ihtişam dönemlerinde değil de bu çalkantı zamanında *yaşıyor olması* ne büyük talihsizlikti.” s. 206 (KG)

“Kendisini *bekliyor olması* gereken dört kurt yavrusunun hayali gözlerinin içinden ışıltılar arasında geçti çobanın.” s. 361 (KG)

“O, bireysel özgürlüğün sonuna kadar yaşanması adına, akla gelebilecek her türlü ahlâkı bir tabuya indirgeyerek yıkarken "Sadizm" terimine de ismiyle köken oluşturdu. Toplumsal kabul gören değer yargılarıyla kıyasıya *çatışıyor olması* Sade'i kendi "ahlâkını" yaratmaya itmiş olmalı.” s. 51 (CK)

“Bu kadar incecek detayların sağlıklı bir hesabının *tutuluyor olabileceği* hususunda tek inanç dayanağımız ise kurulmuş olan nizamın dengesindeki azamet.” s. 85 (CK)

2.5.3. Karmaşık Fiillerin Nesne Olarak Kullanılması

"Tanımaz olur muyum?" dedi Celil Hikmet İsmail'e bakarak." s. 73 (NA)

"Sahanlıkta aniden durdu ve aynı merdivenleri az önce tünığının etekleri bacaklarına dolana dolana çıkararak kendisini sağlama almış bulunan sıska kandilciyi gözüne kestirdi." s. 129 (KG)

"İlgiyle, çünkü Yahudiler, geleceği Tevrat'ta bildirilen ve o zamanlar bir Roma eyaletine dönüşmüş bulunan Filistin'i Roma egemenliğinden kurtaracak olan "Yahudi Kral, Mesih"i uzun zamandan beri zaten ümitle beklemekteydiler." s. 11 (CK)

"Kahramanını bundan koruyacak olan bugün yaşamakta olduğunu her zaman veya zaman zaman fark etmesi olacak." s. 31 (CK)

"...biri tarafından bambaşka birine yazılmış acemi bir aşk mektubuylar eve döndüğünde yazıcı olduğunu biliyordu..." s. 80 (KG)

"Ve bu tacın geçici olduğunu hatırla." s. 216 (KG)

"Ama peygamber İsa her şeyin bu dünyada gelip geçici olduğunu söylemiştir." s. 352 (KG)

"Ama Zehra'nın her gösterileni bakışlarını bir an bile kaydırmadan izlemesine bakınca onun pek de bıkkıcı olmadığını düşündü Celil Hikmet." s. 75 (NA)

"Kutlu açılış gününün zamanıyla yazılmış olan kitabeyi yazıcı köle tane tane okumaya başladı." s. 157 (KG)

"Kudüs'ü de sarmış olan gerçekleri ise ne yoksullar ne varsıllar görüyordu." s. 469 (KG)

"...bir kâbustan uyanmış olan bu kişi arkadaşlarının yüzünde de alazlanmış olan aynı ateşin izlerini fark edemedi." s. 522 (KG)

"Benim gördüğümü hiçbiriniz görmüş olamaz," dedi..." s. 551 (KG)

"...saltanatı devrinde koskoca Padişah'ın, padişahdan daha fazla padişahçı olanlarca kuşatılmış olduğunu görmüyor musunuz?" s. 69 (NA)

"Makinenin kocaman gözüyle göz göze geldiğim o andaki benden de geriye ölümsüz bir suret kalmış olmasını ne kadar isterdim oysa." s. 91 (NA)

"Piruz'a gelince. Yezd-Tebriz arasındaki onca yolu alırken başı bile ağrıamamış olan Piruz'u Taht-ı Süleyman'ın havası çarptı..." s. 352 (NA)

"Delilerin hepsi birbirine benzer ve birini tanımış olmak dünyanın her tarafında hepsini tanımaya yeter" derdi annem..." s. 557 (NA)

"Neden ölmüş olabileceğini düşündüm." s. 421 (NA)

"O sırada elleri titreyen çırağın tıraşından kazasız belâsız kurtulmuş olan Kebapçı Elekber'in sesini duydu..." s. 118 (NA)

"...bir masanın başında oturmuş olan Sofya'yı da karşısında ayakta duran Vasili'yi de anında tanıdım." s. 242 (NA)

"...onun zaten yerinden kaydırılmış olduğunu korkuyla fark ettiler." s. 16 (CK)

"Ansiklopedi fasiküllerinin o güne kadar çıkmış olanlarının hepsini 50'şer kuruştan öğrencilere vereceğini yazıyor, durur muyum." s. 22 (CK)

"Bir ara size, tam da o an, orada, ayağımızın bastığı yere, yeniçeri isyanlarından herhangi birinde kim bilir kaç yeniçerinin ayağının basmış olabileceğini tahmin etmek istediğimi sezdiriyorum ve mahşerî bir gürültü çıkarmış olmaları gerektiğini." s. 30 (CK)

"Kimsenin mektubu, seninkiler kadar âteşin bir intizar ve iştihakla beklenmiş olabileceğini tahmin etmiyorum." s. 82 (CK)

"Kendisinden yaratılmış olduğu toprağı kuşattı." s. 199 (LSH)

“Kendisini O’na öyle yakın, öyle parça, öyle ayna hissetti ki *O’ndan başka bir yerden gelmemiş olduğunu* bir anda anladı.” s. 28 (LSH)

“*Ve Âlemlerin Rabbi, isyana gücü olanın itaatini, bir kez gitmiş olanın dönmesini, affet yakarışını çok sevdi.*” s. 151 (LSH)

“Ve demek Platonun takipçileri *dünya durdukça yaşayacak olan bu benzetmenin üstadın zihnine ilk düştüğü yeri* keşfetmişlerdi.” s. 178 (KG)

“Ne rahip ne hekim olsam da *hastayı sağlıklıdan, iyileşecek olanı ölecek olandan ayırmayı* orada öğrendim.” s. 87 (KG)

“Roma’nın kâhinlerine bakılırsa *gelecekte gerçekleşecek olayları* haber verirdi yıldırımlar...” s. 442 (KG)

“...*feda edilecek olanın anne değil çocuk olduğunu* herkes bilir.” s. 537 (KG)

“Bundan sonra Piruz nereye Azam orayaydı; *olsundu olacak olan.*” s. 356 (NA)

“...*geleceği Tevrat’ta bildirilen ve o zamanlar bir Roma eyaletine dönüşmüş bulunan Filistin’i Roma egemenliğinden kurtaracak olan "Yahudi Kral, Mesih"i uzun zamandan beri zaten ümitle beklemekteydiler.*” s. 11 (CK)

“İbraniler *öldürecek ya da satacak olduklarını* kör kuyularda veya susuz sarnıçlarda tutarlardı.” s. 33 (CK)

“Bazen dolu dolu yazışırlar. Bunlar *yazılmakta ve yazılacak olan eser taslaklarından gündelik hayatın dağdağasına kadar yoğun paylaşımlar* içerir.” s. 70 (CK)

“Bir o kadar da, *kendisini daha da usta bir romancı kılacak olan malzemeyi* zihninde ve defterlerinde toplamıştı.” s. 70 (CK)

“Üstelik *bize hep ihanet eden dile rağmen bizi en iyi anlayacak olanı* beklemiyor muyuz sürekli?” s. 120 (CK)

“Diyalog ise *yasaklanmış kitaplar arasında yaklaşık iki yüz yıl kadar sürecek olan yerini* aldı.” s. 37 (CK)

“Hangimiz *balçık bedeni yaratılmışların en üstünü kılacak olan kutsal nefese, özgür iradeye* hayır, derdik?” s. 12 (LSH)

“Dinle; olup biteni, ve dahi *olacak olanı* sana anlatayım.” s. 254 (LSH)

“Gönül, *bir keyfiyet olarak onun, kızının adıyla anılıyor olmasından derin bir mutluluk* duysa da, Hanife adında bir kızı yok.” s. 104 (CK)

“Lütfullah Bey, *annesinin olur olmaza işgüzarlık eden, yitik gençliklerinin acısını genç çiftlerin harında tazelemeye kalkışan ihtiyar kadınlardan olmadığını* bilirdi.” s. 537 (NA)

“Rüzgâr önden geliyordu, *can çekişmekte olan dikenli deniz salyangozlarının kokusunu* belli belirsiz duydum.” s. 326 (KG)

“Arka taraftan dolandı, *uyumakta olan Süavi’yi, çerçevesine teneke çatılmış kirli camı* tıklatarak uyandırdı.” s. 501 (NA)

“Aşağı indiğimde *beni Tebriz’e götürecek taksinin şoförünün beklemekte olduğunu* görüyorum.” s. 97 (NA)

“İlmiye mesleğine mensup bir ailenin meslek sırrına vakıf çocuğu olarak *olgunluk yaşlarında bütün bu coğrafyalarda hüküm sürmekte olan sultanların, saltanatların, hanedanların, emirlerin, vezirlerin karmaşık siyasi ilişkilerinde önemli roller* oynadı.” s. 59 (CK)

“On bir kişi olan Taif mahkûmlarının güzergâhı Mekke'den geçip de kabile Mekke toprağına ayak basınca, Midhat Paşa, *götürülmekte olduğu taşıttan inerek yürümeyi* tercih etti.” s. 67 (CK)

“‘Kleist’ten daha fevkalâde ölen olmamıştır,’ böyle der, satırlarından neredeyse derin bir hayranlığın izleri okunmaktadır.” s. 111 (CK)

2.5.4.Karmaşık Fiillerin Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

“Yıkıl karşımdan,” diye güreledi ‘ama efendim’ diyesi olan adama.” s. 249 (KG)

“Onlar kendi atalarının da altıncı yontucu olduğuna inanıyor.” s. 480 (KG)

“Meşe ağacının altına çoktan kıvrılmış olan Kehribara baktı.” s. 460 (KG)

“...daha dün benim oturduğum sekiyi bürümüş olan yeşil yosunlara dalgın dalgın bakıyordu.” s. 577 (KG)

“...uzun yıllardan bu yana bir zafer alayı görmemiş olan Roma’da büyük gün nihayet gelmiştir.” s. 213 (KG)

“...yedi kişinin bir rüyeti tamamladığı o gece görülen bir rüyayı gözlerini kendisine dikmiş olan Kehribara şöyle anlatırdı.” s. 575 (KG)

“Bahman Mansuri’ye yakın bir yere, yatağın etrafını sarmış olanların arasına oturdular.” s. 182 (NA)

“Ortada beyaz harmanisine bürünmüş heybetli bir şeyh, zamanın yaratılmış olduğundan, öyleyse onun da sadece bu dünyaya ait bir mahluk olduğundan bahsediyordu.” s. 384 (NA)

“Kıyıda, donup kalmış olan Settarhan’a ters ters baktı.” s. 475 (NA)

“...bir kocanın yasına, onun bu zamana acının kıymetini büyüte büyüte gelmiş olduğuna Büyükhanım da tanıktı esasen.” s. 214 (NA)

“Tapınağın yıkık kerpiç duvarlarının gölgesine çekilmiş olan Piruz’un yanına gitti.” s. 359 (NA)

“Başını kaldırdı, gözlerini kendisine dikmiş olan Sofya’ya baktı, içinden tatlı bir duygu geçti.” s. 451 (NA)

“...İranlı Hafize Hanım’la birlikte, muhacirlikten dönen Büyükhanım’ın evine geçmiş olsun ziyaretine gitmişti.” s. 538 (NA)

“İsmi ismiyle benzer harflerle, yan yana, satır satıra yazılmış olana birkaç cümle daha söyledi.” s. 298 (LSH)

“Bir kez olsun cennet gözüyle görmemiş olanların düşleyemeyeceği kadar tatlı ve yumuşak bir ışığın içinde yüzüyordu her şey.” s. 53 (LSH)

“Bir Tanrı yazgısıyla kendisine verilmiş olana el uzatılmasına, göz konulmasına görünürde ses etmedi.” s. 262 (LSH)

“Yüzünü nereye çevirse oradaydı ve baktığı her cihette O’nunla kendi arasında kurulmuş olan bağın manasına rastladı.” s. 28 (LSH)

“Yıkıl karşımdan,” diye güreledi ‘ama efendim’ diyesi olan adama.” s. 249 (KG)

“Kırmızı perçemleri gözlerine kadar inen kör at, kulaklarını bir Havva’nın gelesi olduğu yana çevirdi.” s. 376 (LSH)

“Saltanatta yirminci yılını kutlayacak olan imparatorun Roma’yı şereflendirmesine şunun şurasında iki yıl kalmıştı...” s.132 (KG)

“Oysa çobanın hastalığı uykusuzluktu, şifası ise ancak uyuması halinde rüyasında kendisini ziyaret edecek olan bir tanrının talimatlarına bağlıydı.” s. 111 (KG)

“Beti benzi sararmış, sürekli ağlayan Keyfiye’ye, Seher’e, Zehra’ya; yola iki gün sonra çıkacak olan Halide’ye, Halil Safa’ya seslendi...” s. 308 (NA)

“...ve ardından Tanrının Krallığı’nı başlatacak olan güçlü, dahası öfkeli ve şedid Mesih imgesine uymamaktaydı.” s. 11 (CK)

"Anna'ya yazdığı ve sahibine ancak köprülerin altından ne sular geçtikten sonra ulaşabilecek olan mektuplarının birinde Buharin, akıbetini sezen bir ruhun yangınına taşımaktadır..." s. 47 (CK)

"Çok renkli kuşlara, ismi bir süre sonra unutulacak ve yerine yenileri konulacak olan hayvanlara rastladı." s. 210 (LSH)

"En fazla bilinen ve tahammül edilemeyenden en az bilinen ve tahammül edilebilirliği şimdilik ölçülemez olana, dolayısıyla tahammül edilebilirlik ihtimalini en az içerene kaçıştır intihar." s. 114 (CK)

"Çünkü olur olmaza meraklıydı." s. 93 (KG)

"Azam avluda, havuz başında oturmamaya, olur olmaz ortalıkta görünmemeye dikkat etmişti." s. 353 (NA)

"Gurbet ellerde garip düştüğüne bakma, öyle olur olmaz bir kızla evlendirmeye kalkışma." s. 538 (NA)

"...Kehribar *senato binasının* açılmakta olan ağır kapısına kulak kabartmıştı şimdiden." s. 226 (KG)

"Sabah uyandığında balkondaki ahşap sütunlardan birine yaslanarak *henüz doğmakta olan güneşin altın rengi ışıkları arasında parlıtıya* boğulmuş olan Tiflis'e baktı." s. 258 (NA)

"Dervişin peşinde, ortada kaynamakta olan koca semaverin yanına gitti." s. 385 (NA)

"Taşıyıcılar ve rahip kapının dışına çıktıklarında rahip, beklemekte olan kalabalığa döndü, son bir dua okudu..." s. 187 (NA)

Büyükhanım kalabalığı yardı, kenara yaklaştı, kıyıya dönmekte olan Mediha ile Saffet'in sandalda gittikçe küçülen suretlerine baktı." s. 520 (NA)

2.5.5. Karmaşık Fiillerin Zarf Olarak Kullanılması

"Bir gören bir işiten olsa Zehra'nın dile düşmesinden korkardı." s. 540 (NA)

"Birazcık sesini çıkaran olsa, "Bunlar zenginliği suç, lüksü cürüm sayıyorlar," diye burnundan soluyordu ziyafetteki yeni zengin." s. 146 (KG)

"... tutulmuş eflatun karabaş otu gibi *sallanıyordu harmanisinin içinde ve göğsüne bir dokunan olsa* taşla değil rüzgârla temas ederdi." s. 176 (KG)

"Rüzgâr göğsünden esse sırtından çıkacak, *bu yanından bir* bakan olsa diğer yanını görecekti rahatça." s. 199 (KG)

"Neden bir *kopyacı?* ' diye sual eden olursa, müşkülpesent efendi müşteri memnuniyetinden çok kendi sanatını önemseyen kibirli yontuculara güvenmemiş, tekenden ne çıkacağını kendi gözleriyle peşinen görmek istemiş, ünlü bir kopyacıya gitmeyi tercih etmişti." s. 54 (KG)

"Hepsi gücünün zirvesindeyken devrilmişti, en dokunulmaz olduklarını sandıkları anda gitmişlerdi." s. 451 (KG)

"Kalp atışları duyulmaz olmuşsa bebek zaten ölmüştür..." s. 537 (KG)

"Hay anlatmaz olaydım o masalı" diye geçirdi içinden Büyükhanım." s. 53 (NA)

"...tanrılara kurbanımı kesmiş ve bundan tatmış bulunarak aşağıda onaylamanızı ve imzalamanızı talep ederim." s. 248 (KG)

"Kırkor Usta, konuğunun peşinden kapıya çıkıp da *orada kendi güzelliğinden habersiz simsiyah bir atı duvar halkasına* bağlanmış bulunca "Atlar rüzgârdan yaratılmıştır" anlamında Farsça bir mısra okudu..." s. 122 (NA)

"Bıraksalar alışveriş listesinin tamamını sıralayacak olan kölenin sararmış yüzüne bakılırsa yangın öyle böyle değildi..." s. 68 (KG)

"Belki bir tek gözlerim, kalıcı olan yanıma, ruhuma açıldığı için bakış değerlidir." s. 53 (KG)

“Ama bir şeyi görmeden onun sesini duymanın daha ürkütücü olduğunu düşünemese de elleriyle kulaklarını tıkamıştı.” s. 434 (KG)

“...tencereleri de üçer kuruşa kadar düşürdüğü halde kimsenin alıcı olmadığını söylediğinde, bu kadarını o bile tahmin etmemişti.” s. 308 (NA)

“Her şeyden vazgeçerek kendilerini dine ve vatana adamış oldukları için Roma'nın gurur kaynağıydılar...” s. 32 (KG)

“Baküs ayinlerinden kalmış olsa bile hangi kirli hatıranın izini saklayabilirdi ki?” s. 211 (KG)

“Şayet gezgin Tiber köprüsüne çoktan varmış olmasaydı bu hareketi de derin bir maziden hatırlardı.” s. 282 (KG)

“...tarihçilerin yıllıklarını okumamış olsaydım söylediğin kelimelerin çoğunu anlamazdım.” s. 379 (KG)

“...ayaklarından zincire yurulmuş olarak Platonun mağarasında buluyordu.” s. 184 (KG)

“Ama azatlı kölenin etekleri oracıkta tutuşmuş olsa bu kadar alev alırdı ancak.” s. 234 (KG)

“Kehribarın ardınca yola revan olmuş olmasaydı kandilci tanırdı bu cellâdı...” s. 298 (KG)

“Aklını yitirmiş olanlar hariç ki böylelerine kediler ve insanlar arasında da rastlanabilir.” s. 20 (KG)

“Yanıdaki yazıcı köle bu cümleyi işitmiş olsaydı “Uyu,” diye seslenirdi.” s. 361 (KG)

“Güneş hayli yükselmiş olmasa gölgeler böyle keskinleşmezdi.” s. 364 (KG)

“Kitaptan okumadım,” dedi kadın, ne bildiğinin fark edilmiş olmasına şaşırmayarak.” s. 419 (KG)

“Tanrıya, İsa'ya, Meryem'e, kiliseye, dine, içinde yaşadıkları topluma ve bizatihi cadı kadına hizmet etmiş olarak mutmain bir ruhla döneceklerdi birazdan evlerine.” s. 547 (KG)

“Sabah olmasına rağmen sıcak çoktan bastırmış ama altmış yıl öncede kalmış olması gereken bir saray modasına göre giyinmiş...” s. 226 (NA)

“Ben aşk için öleyim ki sen de aşka inanmış olarak ölesin.” s. 393 (NA)

“Derbentleri geçe geçe Sehend Dağı'nın yedi zirvesinden en zorlu olanına, testere dişi gibi patlamış, başkaldırmış olanına geldiği zaman akşam yaklaşmıştı.” s. 395 (NA)

“Önce, çocukluğumda başımı kaç kez okşamış olan, parmağındaki firuze taşı yüzüğü abdest alırken çevirmesini kaç kez merakla seyrettiğim o yaşlı, buruş buruş, çileli elleri hatırlayarak Settarhan'ın gencecik ellerine uzandım.” s. 554 (NA)

“Bir şey söylemiş olmak, konuşturmak için, bildiği halde sordu...” s. 324 (NA)

“...Ya basılmış olsaydı,” diye tebessüm etti.” s. 46 (CK)

“Bu kadar yakınına gelinen bir ölümün kıyısından dönüp geriye bakınca Sisios'un taşı şaşırtıcı biçimde kolay ayırt ediliyor diğerlerinden ve ancak o zaman bizim taşımız oluyor, üstelik bizim taşımızın hiç olmamış olabileceği ihtimali ortadan kalkarak.” s. 107 (CK)

“Handan'ın, duygularıyla mantığı arasında ezilen ama yine de mantık yönünü işaretleyen baş kadın kahramanı, iptal olunmuş bir bilincin dizgininden boşalttığı duyguların ivmesiyle neler yaşamış olduğunu, kısacası kendi trajedisini fark ettiği anda, doktorların o denli zor yok ettiği hastalığına açar kapılarını.” s. 113 (CK)

“İşin enteresanı, altmış yaşını geçen Paşa, mektuplarına bakılırsa kendisini ahiret hazırlığına verebilmiş olmaktan neredeyse memnun görünmektedir...” s. 68 (CK)

“Siyasetin beklendik sürprizleri cümlesinden kendisini milletvekili koltuğunda buluvermiş olmaktan memnun, aşk şairi Faruk Nafiz de on altı ay kadar bu "hayırsız" adadadır, suçsuz bulunur...” s. 84 (CK)

“Gerçi onun romanlarının hemen tamamında olduğu gibi bu ilişkinin mahiyeti de fazla derinleştirilmiş olmayıp işaretle yetinilmiştir...” s. 101 (CK)

“Dante, Divina Commedia'nın, "İnferno" (Cehennem) bölümünde günahkârları tasvir ederken, kendisini öldürmüş olanları ağaçlar içine sıkışmış, ter döke duran tutsaklar olarak gösterir.” s. 114 (CK)

“Her ne'den, her neden yaratılmış olursa olsun, Âdem onun yurduydı.” s. 76 (LSH)

“Âdem en çok da daha kendisini görmeden, soru suretinde şüphe etmiş olan melekleri haklı çıkarmış olmaktan utandı.” s. 133 (LSH)

Bıraksalar alışveriş listesinin tamamını sıralayacak olan kölenin sararmış yüzüne bakılırsa yangın öyle böyle değildi...” s. 68 (KG)

“Romaya ve ondan ayrı düşünülemeyecek olan tanrılara bağlılıklarını göstermeleri için önlerinde daima bir fırsat vardır.” s. 36 (KG)

“Toprağa karışacak olmaktan memnun, ümmet-i Muhammedî olmaktan memnun, şu içine dolan mavi yasemenin kokusundan memnun, Taht-ı Süleyman'da bıraktığı hatıradan memnun, akbabalara yem olmayacak olmaktan çok memnun.” s. 192 (NA)

Yaşamaktan memnun, *Sofya'nın iki hafta sonra Petersburg'dan* dönecek olmasından çok memnundu.” s. 452 (NA)

“Öğrendiği ama cennette karşılığı olmayan bu kelimeleri kullanacak olmaktan çok korktu.” s. 39 (LSH)

“Olanlar gibi olacak olanları da bir arada gören bir bakışla baktı.” s. 54 (LSH)

“Gitmem. Gidecek olsam da gitmeyecekmiş gibi yaparım.” s. 249 (LSH)

“Odaya giremediği zamanlarda da varlığını duyurmuştu olur olmaz gürültülerle.” s. 75 (NA)

“Lâkin ateş ve ışık arasındaki ilişkinin yaratıldığı günden bu yana genel geçer olan o en sade kanunla yanarak aydınlatıp durmaktadırlar.” s. 7 (CK)

“Elinin altındaki şeyin dağılmakta olduğunu fark edince Diocletianus saltanatını üç imparatorla bölüşmekten çekinmemişti gerçi ama koca imparatorluğu, işler daha çabuk yürüsün diye dört parçaya ayırmıştı sadece.” s. 144 (KG)

“Dualar bitmişti fakat ölmekte olan, insana can çekişirken bile hayaller gösteren birkaç damla kutsal hum suyunu yutamadığı gibi ne tövbe duasına katılabilmiş ne de bunu yalnız başına söyleyebilmişti.” s. 183 (NA)

“Kapıdan çıkarken, hizmetkârın tam o sırada içeri buyur etmekte olduğu Sehend'in kırık bakışlarıyla karşılaştı.” s. 373 (NA)

2.5.6. Karmaşık Fiillerin Cümle dışı Unsur Olarak Kullanılması

“Bu adam, yontucu olanları galiba, neden efendim diyor ama efendimiz demiyordu?” s. 486 (KG)

“Alacağı cevaptan korksa da -sanki imparator 309 yıldan beri yaşıyor olabilirmiş gibi- en sorulması gereken soruyu sordu.” s. 382 (KG)

“...onun roman kahramanı, babası bir zamanlar intihar etmiş bulunan Dr. Jivago da; onca acılı hayatlarını yazgılı oldukları noktaya kadar yaşayarak küller arasından birer Kaknus çıkartmaktadırlar.” s. 116 (CK)

“Ekrem'in eserleri içinde, şiiyeti tartışılabilir olsa da, en içlisidir.” s. 98 (CK)

“Ama asıl önemlisi, bildiğiniz gibi -çünkü Romada bunu bilmeyen olamazdı- Roma yasasının temel ilkesi, suçun babadan oğula geçemeyeceğiydi.” s. 260 (KG)

Sonuç

İncelenen dört eserde toplam 720 karmaşık fiil tespit edilmiştir. Bunlardan 427'si *-mİş / -mUş ol-*, 12'si *-mİş / -mUş bulun-*, 104'ü *-AcAk ol-*, 25'i *-IcI / -UcU ol-*, 4'ü *-AsI ol-*, 2'si *-AsI gel-*, 38'i *-yor ol-*, 31'i *-mAktA ol-*, 13'ü *-An ol-*, 4'ü *-DIğI ol-*, 22'si *-Ir/ -Ur/ -Ar ol-*, 31'i de *-mAz ol-* fiillerinden meydana gelmektedir. Çalışmada örneklerin tümüne yer verilmemiştir. Esas fiilin almış olduğu sıfat-fiillere ve yardımcı fiillerin belirttiği zamana bağlı olarak oluş ve kılışın farklı şekillerde kullanımlarının olduğu örnekler incelendiğinde;

2.1.Karmaşık fiillerin örneğine en çok rastlanan kategorisi öncelik fiilleri başlığında ele aldığımız *-mİş ol-* ve *-mİş bulun-* yapısında oluşan birleşik fiillerdir. Tespit edilen örneklerde *ol-* yardımcı fiilinin *bulun-* yardımcı fiiline göre daha yaygın bir kullanıma sahip olduğu söylenebilir.

2.2.Öncelik fiillerinden sonra niyet fiillerinin sayıca fazla olduğu tespit edilmiştir. Niyet fiillerini de süreklilik ve alışkanlık fiilleri takip etmektedir.

2.3.Karmaşık fiillerin söz dizimi içerisinde farklı işlevlerde kullanıldığı tespit edilmiştir. En fazla yüklem görevinde kullanıma sahip olan bu birleşik fiiller sırasıyla özne, zarf, nesne, yer tamlayıcısı ve cümle dışı unsur olarak söz diziminde görev almışlardır.

2.4.Esas fiile eklenen sıfat-fiillerin belirttiği zamana göre karmaşık fiiller öncelik fiilleri, niyet fiilleri, süreklilik ve alışkanlık fiilleri olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre, öncelik fiilleri, birleşik fiilin içinde bulunduğu zamandan daha önce gerçekleşmiş olan bir oluşu ve kılışı göstermektedir. *-mİş / -mUş bulun-* birleşik fiili varsayım, ihtimal, şüphe, kesinlik, pişmanlık, belirsizlik ve çıkarım vb. anlamlarda kullanılmaktadır. *-mİş / -mUş bulun-* yapısında meydana getirilen birleşik fiillerde *-mİş / -mUş* sıfat-fiil eki çekimli fiillerde belirttiği anlamıyla (başkasından duyma veya sonradan fark etme vb.) kullanılmaz. *-mİş / -mUş* sıfat-fiil ekinin *-DI* görülen geçmiş zaman ekinin sıfat-fiil şekli olarak geçmiş bir zamanı ifade ettiği söyleyebiliriz. Bu yapılar, *bulun-* yardımcı fiilinin almış olduğu kip ve zaman ekine bağlı olarak çeşitli anlam özellikleri kazanmaktadır. “*-mİş / -mUş bulunacak*” tamamlanmışlık, “*-mİş / -mUş bulundu*” bitmişlik ve pişmanlık “*-mİş / -mUş bulunuyor*” pişmanlık, kesinlik, resmiyet, nezaket; “*-mİş bulunacaktı*” gerçekleşmemiş varsayım; “*-mİş / -mUş bulunuyordu*” geçmişte etkisi bir süre devam eden tamamlanmışlık, yeni farketme, resmiyet, pişmanlık, “*-mİş / -mUş bulunmaktaymış*” tamamlanmışlık, “*-mİş / -mUş bulunurdu*” varsayım ve ihtimal, “*-mİş / -mUş bulunsa*” gerçekleşmemiş olasılık ve nezaket, “*-mİş / -mUş bulumalı*” tamamlanmışlık ve gerçekleşmiş / gerçekleşmemiş gereklilik, “*-mİş / -mUş bulunan*” geçmişte süreklilik, nezaket, kesinlik ve resmiyet, “*-mİş / -mUş bulunduğu*” uzak geçmiş, pişmanlık, (için edatıyla kullanıldığında) sebep ifadesi için kullanılmaktadır.

2.5.*-mİş / -mUş ol-* yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiiller yardımcı fiilin belirttiği zamanın öncesinde kılış ve oluşun bitmiş, tamamlanmış olduğunu anlatmaktadır. Ayrıca incelenen eserlerde *-mİş / -mUş ol-* birleşik fiili anlam çeşitliliği bakımından oldukça geniş ve zengin bir kullanıma sahip olduğu tespit edilmiştir. *-mİş / -mUş ol-* yapısı, kalıp sözler oluşturmada sıklıkla kullanılmıştır (Geçmiş olsun, görmemiş olayım vb.). Ayrıca bu birleşik fiil, fiilimsi eklerini alarak bitmişlik ifadesiyle cümlede çeşitli işlevlerde kullanılmaktadır.

2.6.*-AcAk ol-* yapısıyla kurulan birleşik fiiller niyet fiilleri içerisinde en sık kullanılan fiillerdir. Bu birleşik fiiller, *ol-* yardımcı fiilinin belirtmiş olduğu zamana bağlı olarak henüz gerçekleşmemiş olan oluş ve kılışın niyet, istek, teşebbüs, beklenti, kararlılık ve vazgeçme (eylemin gerçekleşmesine az bir süre kala eylemden vazgeçme) anlamında kullanıldığını göstermektedir.

2.7.*-IcI / -UcU ol-* birleşik fiilleri; oluş ve kılışın, şimdi ve gelecek zamanda teşebbüs, kesinlik, vazgeçme, niyet hâlinde olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca *-IcI / -UcU ol-* birleşik fiil yapısı, yardımcı fiilin belirttiği zamandan itibaren, esas fiilde anlatılan oluş ve kılışı gerçekleştirmenin bir plan ve amaç hâlinde olduğunu göstermektedir.

2.8.*-AsI ol-* birleşik fiillerinde henüz gerçekleşmemiş durumlarda niyet, teşebbüs, istek, belirtme, karar ifade etmek için kullanılmaktadır.

2.9.*AsI gel-* yapısında oluşturulan birleşik fiillerde oluş ve kılış; niyet, istek, teşebbüs, pekiştirilmiş istek ile süreklilik gibi anlamları ifade etmek için kullanılmaktadır.

2.10.*-yor ol-* birleşik fiilleri oluş ve kılışın belli bir zaman dilimi içerisinde başladığını, eylemin sürekliliğini (geçmişten gelen ya da gelecekte devam eden süreklilik) ve devam ettiğini anlatmak için kullanılan bu birleşik fiiller ayrıca olasılık, ihtimal, tahmin, beklenti, umut, kalıcılık gibi anlamları da karşılamaktadır.

2.11.*-mAktA ol-* birleşik fiilleri oluş ve kılışın geçmişten gelen ve devam eden sürekliliğini anlatmakla birlikte olasılık, tahmin, beklenti gibi anlamları da ifade etmektedir. Ayrıca *-mAktA ol-* / *bulun-* birleşik fiili söz diziminde *-An* sıfat-fiil ekinin yerine de kullanılmaktadır (Eserini yazmakta olan kişi için bunları söylemek oldukça zordu. / Eserini yazan kişi için bunları söylemek oldukça zordu.).

2.12. *-An ol-* birleşik fiili, oluş ve kılışın yardımcı fiildeki zamana bağlı olarak geçmişte başladığını, şu anda devam ettiğini ve bittiğini göstermektedir. Ayrıca yine yardımcı fiilin belirttiği zamana bağlı olarak geçmişte başlayan eylemin gelecekte de devam edeceğini ifade etmektedir. İlave bu birleşik fiil yapısı tahmin, olasılık, beklenti, önemsememe, istek, kesinlik, emin olma, gereklilik gibi anlamlar da belirtmektedir.

2.13.*-DIğI ol-* biçiminde oluşturulan bu birleşik fiiller yardımcı fiildeki oluş ve kılışın belirttiği zamana göre oluş ve kılışın geçmişte başlayıp şu anda devam ettiğini ve gelecekte de devam edeceğini anlatmaktadır. *-DIğI ol-* birleşik fiili belli aralıklarla devam eden süreklilik, beklenti, kararsızlık, beklenti, istek, belirginlik / belirsizlik, ihtimal gibi anlamları da ifade etmektedir.

2.14.*-ar / -Ir / -Ur* geniş zaman sıfat-fiil ekinin *ol-* yardımcı fiili ile birleşmesi sonucu ortaya çıkan bu birleşik fiiller geçmişte başlayıp hâlen devam eden bir alışkanlığı anlatmak için kullanılmaktadır. Bu birleşik fiiller, yardımcı fiildeki oluş ve kılışın göstermiş olduğu zamana bağlı olarak geçmişten gelen sürekliliği, alışkanlığı yahut yeni ortaya çıkmış bir alışkanlığın başladığı ve sürekli hâle geldiği durumları ifade etmektedir. Bu birleşik fiiller esas fiilin *-Abil-* (yeterlik fiili) yapısında kullanıldığı durumlarda olasılık, ihtimal, tahmin gibi anlamlarda da kullanılmaktadır.

2.15.*-mAz ol-* birleşik fiilleri, oluş ve kılışın geçmişte başlayıp hâlen devam ettiğini veya yeni başlayan bir alışkanlığı anlatmaktadır. Sık bir kullanım alanına sahip olan bu yapı olumsuz anlamda sürekliliği ifade etmektedir ve *ol-* yardımcı fiilinin göstermiş olduğu zamana bağlı olarak beklenti, umut, istek, kesinlik, kararlılık, pişmanlık, yetersizlik, kabullenme / kabullenmeme, inkâr, olasılık, ihtimal, tahmin gibi anlamlarda kullanılmaktadır.

Kısaltmalar

C	Cilt
CK	Cümle Kapısı
çev.	Çeviren
KG	Kehribar Geçidi
LSH	Lâ: Son Hecesi
NA	Nar Ağacı
nsz	nesnesiz
S	sayı
s.	sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
tkz	teklifsiz konuşma
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri

Kaynaklar

- ALİBEKİROĞLU, S. (2015). “Ol- Fiilinin Türkiye Türkçesi Standart Dilindeki Kullanımları” (The usages of the verb “to be” in written Turkish). *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 14 (1), 193-206.
- AKTAN, B. (2016). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- BANGUOĞLU, T. (1979). *Ana Hatlarıyla Türk Grameri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- BANGUOĞLU, T. (1986). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- BAYRAKTAR, F. S. (2009). “-mİş bulun- Yapısı Üzerine”. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/8*, 1-12.
- BEKİROĞLU, N. (2010). *Lâ: Sonsuzluk Hecesi (İkinci Baskı)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- BEKİROĞLU, N. (2017). *Cümle Kapısı (Birinci Baskı)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- BEKİROĞLU, N. (2019). *Nar Ağacı (Birinci Baskı)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- BEKİROĞLU, N. (2021). *Kehribar Geçidi (Birinci Baskı)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- BÖLER, T. (2019). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- ÇELİKEL, S. (2016). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Türkçesinde Öncelik Fiilleri ve İşlevleri*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Doktora Tezi. Edirne.
- DELİCE, H. İ. (2018). *Türkçe Söz Dizimi*. İstanbul: Asitan Kitap.
- DEMİR, T. (2006). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay Kitap Yayın Dağıtım.
- DENY, J. (1941). *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*. (çev. Ali Ulvi Elöve). İstanbul: Maarif Vekaleti Yayınları.
- EDİSKUN, H. (2010). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- EKER, S. (2010). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- ERGİN, M. (1983). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım.
- ERGÖNENÇ AKBABA, D. (2007). “Türkiye Türkçesinde Yapısında İsim-Fiil Bulunan Birleşik Fiiller”. *Dil Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, 83-95.
- GÜLSEVİN, G. (2000). “Türkiye Türkçesindeki Zaman ve Kip Çekimlerinde Birleşik Yapılar Üzerine”. *TDAY Belleten 1997*, 215-224.
- GÜVEN M., ÖZGÜL, L. (2023). “Cevat Şakir Kabaağaçlı’nın Romanlarında -mİş bulun Yapılı Cümlelerin Bilgi Kipliğindeki Görünümü”. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 11, 48-58.
- GÖĞÜŞ, B. (1963). “Türkçede Bileşik Kelime Oluşumu ve Nasıl Yazılması Gerektiği”. *TDAY-Belleten 1962*, 245-264.
- KARACA, H. (2019). “Ol- Yardımcı Fiiliyle Kurulan Birleşik Fillerde Ana Fiilde Yer Alan -AcAk, -mİş, -r, -Ar / -mAz, -DI, -mAktA ve -yor Ekleri”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. The Journal of International Social Sciences*. Cilt: 29, Sayı: 2, 89-97.
- KARAAĞAÇ, G. (2017). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- KARAHAN, L. (2004). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KORKMAZ, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- ÖZKAN, A., TOKER, M., AŞCI, U. D. (2020). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Konya: Palet Yayınları.
- ÖZKAN, A. (2013). “Mehekkü'l-İlim ve'l-Ulemâ İsimli Eserde Birleşik Fiiller”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S 34, 11-45.
- ÖZKAN, M., SEVİNÇLİ, V. (2019). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: Akademik Kitaplar.

ÖZMEN, M. (2007). “Olmak Fiiliyle Kurulan Birleşik Fiil Çekimleri Üzerine”. IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II. Ankara: TDK Yayınları.

SAVRAN, H. (2001). “Bir İsim ile Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller Üzerine Yeni Görüşler”. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C 2001/II, S 596, 140-142.

Türkçe Sözlük (2011). Ankara: TDK Yayınları.